

Masterthesis Urban Geography

New Towns op zoek naar identiteit

Een onderzoek naar identiteit en woonplaatsgehechtheid in voormalige groeikernen.

Tom Deijl (3348288)
Begeleider: dr. G.S. Bolt
Juli 2013

New Towns op zoek naar identiteit

Een onderzoek naar identiteit en woonplaatsgehechtheid in voormalige groeikernen.

Foto omslag links: Het Rond in Houten (foto: Renk Knol, 2012)

Foto omslag rechts: Het Stadskwartier in Nieuwegein (foto: Cityplaza Nieuwegein, 2012)

Voorwoord

Deze masterthesis vormt de afsluiting van mijn opleiding Urban Geography aan de Universiteit Utrecht. Het vormt daarmee ook het einde van mijn studieloopbaan Geografie na vorig jaar de bachelor Sociale Geografie te hebben afgerond.

Allereerst wil ik de gemeente Nieuwegein, de gemeente Houten en de andere respondenten bedanken voor hun medewerking aan dit onderzoek. Daarnaast wil ik ook mijn begeleider Gideon Bolt bedanken voor de begeleiding en het commentaar dat hij gedurende het gehele proces van dit onderzoek heeft gegeven. Tot slot wil ik ook mijn vader Johan en mijn broer Sander bedanken voor het lezen van mijn stukken en het geven van advies.

Tom Deijl
Juli 2013

Inhoudsopgave

1	Introductie.....	9
1.1	Relevantie en Onderzoeksvraag	10
1.2	Onderzoeksopzet	11
2	Ontstaansgeschiedenis.....	13
2.1	Historie	13
2.1.1	Verenigd Koninkrijk: New Towns als zelfstandige tuinsteden	13
2.1.2	Fransen 'Villes Nouvelles': aantrekkelijke stedelijke woonmilieus	15
2.1.3	Nederland: groeikernen als ruimtelijke ordeningsstrategie	16
2.2	Huidige situatie in Nederlandse New Towns	19
3	Theoretisch Kader	23
3.1	Sociale Cohesie	23
3.2	Place Attachment	25
3.2.1	Sense of Community.....	25
3.2.2	Sense of Place	26
3.3	Gebouwde omgeving	27
3.4	Conclusie voor New Towns	29
4	Binding met de woonplaats.....	33
4.1	Woon Onderzoek Nederland (WoON)	33
4.2	Achtergrondgegevens	33
4.3	Binding in New Towns	35
4.3.1	Binding met de woonplaats.....	35
4.3.2	Logistische regressieanalyse woonplaatsgehechtheid.....	37
4.3.3	Binding met de buurt.....	39
4.3.4	Verhuisgeneigdheid.....	41
5	Identiteit: Casestudy Houten & Nieuwegein.....	45
5.1	Methodologie	45
5.2	Houten.....	46
5.2.1	Kerngegevens	47
5.2.2	Identiteit en toekomstige opgaven	48
5.3	Nieuwegein.....	49
5.3.1	Kerngegevens	50

5.3.2 Identiteit en toekomstige opgaven	53
5.4 Opgaven voor New Towns	54
6 Conclusie en aanbevelingen.....	57
Literatuur.....	61
Bijlage 1: Topiclist interviews	67

1 Introductie

Overal ter wereld zijn in de 20^e eeuw de zogenaamde 'New Towns' ontstaan. Het zijn steden die vanaf de tekentafel zijn ontwikkeld. Het idee ontstond in het Verenigd Koninkrijk. Daar werd in 1946 de 'New Town Act' goedgekeurd. Er werden dorpen aangewezen die moesten uitgroeien tot 'satellietsteden'. Deze dorpen lagen allemaal tussen de 30 en 80 kilometer afstand van het centrum van Londen. Het concept was een reactie op de slechte omstandigheden door overbevolking in Britse steden. Stevenage was de eerst aangewezen New Town, daarna zijn er in het Verenigd Koninkrijk nog 35 andere New Towns aangewezen (Kerswill & Willams, 2000, p.76; Fothergill et al., 1982, p. 252).

In Nederland zijn de eerste New Towns pas later ontwikkeld. Hier gaat het met name om de steden die in de jaren '70 zijn aangewezen als groeikern. Dit was het gevolg van het 'gebundelde deconcentratiebeleid' van de Derde Nota Ruimtelijke Ordening. Afhankelijk van de gestelde definitie telt Nederland ongeveer vijftien New Town-gemeenten (NICIS, 2012). Het gaat bijvoorbeeld om Almere, Hoofddorp, Nieuwegein, Purmerend, Spijkenisse en Zoetermeer. Ze zijn opgezet om de vraag vanuit de stad naar een groene woonomgeving op te vangen. In korte tijd zijn deze plaatsen daardoor van (bijna) niets uitgroeid tot middelgrote steden. Lang heeft het gebundelde deconcentratiebeleid niet geduurd, veertien jaar na de Derde Nota Ruimtelijke Ordening werd het beleid gestopt omdat de grote steden te kampen kregen met een leegloop (Reijndorp et al., 2012).

De New Towns kregen bij de bouw een primaire woonfunctie, de voorzieningen zijn achtergebleven. Op dat gebied hebben de steden een enorme inhaalslag moeten maken. Tegelijkertijd zijn er ook problemen met de kwaliteit van de woonomgeving. Allereerst hebben New Towns te maken met een (dreigende) terugloop van de leefbaarheid (NICIS, 2012). Bij leefbaarheid gaat het in dit geval om factoren die de kwaliteit van de woningen en de woonomgeving meten. Dit kan worden uitgedrukt in een leefbaarheidsscore. Ondanks dat slechts een marginaal aandeel van de woningvoorraad van New Towns een slechte leefbaarheidsscore kent, kan de leefbaarheid wel degelijk voor problemen zorgen in de toekomst. Ongeveer 70 procent van de woningvoorraad in New Towns kent namelijk een matige leefbaarheidsscore, waarvan 15 procentpunt een negatieve ontwikkeling heeft doorgemaakt in de laatste 10 jaar. Doordat veel wijken in dezelfde periode zijn gebouwd, krijgen New Towns hier in meerdere wijken tegelijk mee te maken (Blijie et al., 2012).

Met name de 'bloemkoolwijken' scoren slecht op het gebied van leefbaarheid. Dit zijn wijken met een 'kronkelig' stratenpatroon. Ze waren vooral populair in de jaren '70 en '80 (ten tijde van het Nederlandse groeikernenbeleid). Hierdoor zijn bloemkoolwijken vooral te vinden in de Nederlandse New Towns. Tegenwoordig worden bloemkoolwijken gezien als 'tuttig', 'eentonig' en 'kleinburgerlijk' (de Volkskrant, 2012a). Daarnaast hebben de New Towns ook te maken met een sterkere vergrijzing in vergelijking met de rest van Nederland (NICIS, 2011).

Dit onderzoek richt zich op voornamelijk op het tweede gemeenschappelijke probleem waar New Towns te kampen hebben: een gebrek aan identiteit. Het gaat hier om de binding die de bewoners met hun woonplaats hebben. Burgers kunnen zich 'vereenzelvigen' met de stad, omdat ze bijvoorbeeld trots zijn op de geschiedenis van de stad. Dat kan leiden tot een verhoging van de sociale cohesie op basis van een collectieve identiteit (Planbureau voor de Leefomgeving, 2012, p.57). New Towns blijven op dit punt echter achter bij andere steden. De 'onduidelijke' identiteit in New Towns is onder andere veroorzaakt door de snelle bevolkingsgroei die de steden hebben doorgemaakt. De eerste 'generatie' nieuwe bewoners (in de jaren '70) kwam uit de 'oude' steden en had weinig tot geen binding met de nieuwe woonplaats. De groei van suburbane gebieden gaat daardoor samen met een toenemende vervreemding (Planbureau voor de Leefomgeving, 2012, p.52).

Ondanks dat New Towns te maken hebben met verschillende problemen door de afwijkende bevolkingsopbouw, zijn er ook positieve ontwikkelingen gekomen dankzij de snelle bevolkingsgroei. Veel steden hebben bijvoorbeeld een betere infrastructuur gekregen. Veel van de New Towns zijn bijvoorbeeld aangesloten op een trein-, metro- of tramnetwerk (De Bruijne & Knol, 2001).

1.1 Relevantie en Onderzoeksvraag

Zoals hierboven genoemd is bekend dat New Towns te maken hebben met een gebrek aan identiteit. Deze onderzoeken zijn echter al enkele jaren oud (De Bruijne & Knol, 2001, p.7). Er is daarom maar weinig bekend over hoe het nu gesteld is met de identiteit van New Towns (Planbureau voor de Leefomgeving, 2012, p.59). Hoe heeft dit probleem zich de afgelopen jaren ontwikkeld? Bovendien hebben deze onderzoeken zich niet gericht op de generaties die in de New Towns zijn opgegroeid. Voelen nieuwere generaties zich - vanwege het feit dat ze er geboren/opgegroeid zijn - wel verbonden met de betreffende New Town? De jongeren zijn opgegroeid in de stad en hebben er hun sociale netwerk opgebouwd.

Daarnaast hadden de New Towns te maken met een grote achterstand wat betreft het (commerciële) voorzieningenniveau. De voormalige groeikernen realiseerden te weinig winkeloppervlakte voor de inwoners (De Bruijne & Knol, 2001, p.51). Hier is de laatste jaren wel verandering in gekomen. New Towns zijn bezig geweest met het worden van een 'complete stad'. Veel voormalige groeikernen zijn de afgelopen jaren bezig geweest met centrumontwikkeling en hebben daarbij ook het voorzieningenniveau opgeschroefd (Planbureau voor de Leefomgeving, 2012). Zo hebben Nieuwegein en Spijkenisse de afgelopen vijf jaar een ingrijpende herstructurering van het stadscentrum ondergaan en is Capelle a/d IJssel bezig met een groot centrumplan. Door de verschillende gemeenten wordt het ontwikkelen van een bruisend stadscentrum met een eigen 'identiteit' als doel genoemd. Ook proberen de gemeenten op deze manier een beter imago te creëren (Gemeente Nieuwegein, 2013; Gemeente Spijkenisse, 2006). Tegelijkertijd zijn de New Towns ook bezig geweest met het realiseren van een meer gedifferentieerd woningaanbod (bijvoorbeeld door het bouwen van duurdere appartementen in aanvulling op het huidige aanbod aan

voornamelijk eengezinswoningen in het middensegment). In sommige gemeenten is ook citymarketing op de agenda gekomen (Planbureau voor de Leefomgeving, 2012). Deze ontwikkelingen kunnen van invloed zijn op de identiteit van de nieuwe steden. Het is hierom interessant om opnieuw te kijken naar de situatie in New Towns. Heeft het beleid van de gemeenten geleid tot een vermindering van het identiteitsprobleem (en een verhoging van de leefbaarheid)?

Ook vanuit wetenschappelijk oogpunt is het interessant om naar identiteit in New Towns te kijken. Het gaat hier om de mate waarin mensen zich identificeren met hun woonomgeving. Bestaand onderzoek richt zich voornamelijk op het schaalniveau van de buurt. Het gaat dan voornamelijk om de relatie tussen de gebouwde omgeving en de binding die men heeft met de buurt (Talen, 1999; Lund, 2003). Er is minder onderzoek gedaan naar de binding met de woonplaats (sense of place). Er kan echter ook gekeken worden naar factoren die binding met de woonplaats, de woonplaatsgehechtheid beïnvloeden. Kan de binding met de woonplaats bijvoorbeeld verklaard worden door (persoons)kenmerken en in hoeverre speelt de gebouwde omgeving een rol bij binding met de woonplaats?

Dit onderzoek richt zich op het hierboven genoemde gebrek aan identiteit in de voormalige groeikernen. De volgende vraag staat daarbij centraal:

In welke mate identificeren bewoners van New Towns zich met hun woonplaats en op welke manier proberen New Towns de identiteit te verbeteren?

1.2 Onderzoeksopzet

Het onderzoek zal zich in het specifiek richten op de identiteit in New Towns, zoals deze hierboven is omschreven. Het kan opgedeeld worden in drie delen. In het eerste deel van het onderzoek zal een literatuurstudie de ontwikkeling van New Towns (in zowel Nederland als elders in Europa) belichten. Het tweede deel gaat in op de verschillende situaties waar Nederlandse New Towns mee te maken hebben. Het Woononderzoek Nederland (WoON) van 2006 en 2009 zal worden gebruikt om de identiteit in Nederlandse steden te onderzoeken. In dit onderzoek zijn vragen gesteld over onder andere hoe tevreden mensen zijn met hun buurt en de mate waarmee bewoners gehecht zijn aan hun stad. Met deze gegevens kan gekeken worden in welke mate bewoners van New Towns zichzelf verbonden voelen met de stad en kan een vergelijking worden gemaakt met overige steden. De dataset kan worden uitgesplitst naar persoonlijke kenmerken als leeftijd en inkomen. Deze kenmerken zijn interessant omdat New Towns met name op deze punten afwijken van andere steden (CBS, 2000). Er zal daarom gekeken worden of er verschillen bestaan tussen generaties. Hebben jongeren (die mogelijk in de New Towns geboren zijn) een ander beeld van de stad dan ouderen (die veelal naar de New Towns zijn toe verhuisd)? Daarnaast worden de resultaten uitgesplitst naar woonplaats. Er kan daardoor gekeken worden of alle New Towns met soortgelijke situaties te maken

hebben, of dat er verschillen bestaan tussen afzonderlijke New Towns. Omdat het WoON in meerdere jaren is uitgevoerd kan er bovendien gekeken worden naar de trends.

In het laatste deel wordt er een vergelijking gemaakt tussen Nieuwegein en Houten. Het gaat hier om twee New Towns die zich - ondanks de korte geografische afstand - verschillend hebben ontwikkeld. In deze vergelijking zal er zowel naar groeiperiode tijdens het groeikernenbeleid, als naar de huidige situatie en de toekomst gekeken worden. Daarbij zal het beleid dat de gemeenten tijdens en na het groeikernenbeleid hebben gevoerd, in ogenschouw worden genomen. Wat is de invloed van het beleid geweest op de ontwikkeling van de 'identiteit' in de gemeente? Hebben de gemeenten een (ideale) identiteit voor ogen, en op welke manier willen de gemeenten dit bereiken? Dit zal worden onderzocht door interviews af te nemen met beleidsmedewerkers en andere betrokken personen.

2 Ontstaansgeschiedenis

In dit hoofdstuk wordt er gekeken naar het ontstaan van New Towns in Nederland en andere Europese landen. Er wordt daarbij ingegaan op zowel het achterliggende gedachtegoed als op de uitvoering hiervan. Er zal worden gekeken naar de manier waarop het New Town 'concept' in verschillende landen heeft uitgedaan. Dit hoofdstuk is geografisch ingedeeld. Allereerst wordt er ingegaan op de historie van New Towns in het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk (2.1). Daarna wordt er stilgestaan bij de situatie in Nederlandse New Towns (2.2). Er zal daarbij bovendien worden gekeken naar hoe Nederlandse New Towns zich hebben ontwikkeld (2.2.1), en met welke knelpunten de nieuwe steden nu te maken hebben (2.2.2).

2.1 Historie

2.1.1 Verenigd Koninkrijk: New Towns als zelfstandige tuinsteden

Allereerst wordt er stilgestaan bij de Britse New Towns. Zoals in de inleiding al is gesteld, ontstond het idee in het Verenigd Koninkrijk en zijn de eerste New Towns ook in het Verenigd Koninkrijk gebouwd. Het New Town concept werd als eerst genoemd in het 'Greater London Plan' uit 1944 van Professor Abercrombie. Het plan was een onderdeel van de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog (Fothergill et al., 1982, p. 252). Er werd door de Britten niet gekozen voor het uitbreiden van bestaande (middelgrote) steden, maar voor het bouwen van compleet nieuwe steden. Deze steden werden op grote afstand van bestaande steden gebouwd. In het Greater London Plan werden locaties aangewezen, die tot wel 80 kilometer van het Londens centrum verwijderd liggen (De Bruijne & Knol, 2001; Kerswill & Willams, 2000, p.77).

Het Britse beleid was gebaseerd op het 'Garden City' ontwerp van Ebenezer Howard. De New Towns hadden "*self-contained and balanced communities for work and living*" als doelstelling meegekregen (Thomas & Cresswell 1973). Deze doelstelling sloot aan bij Howards gedachtegoed van de tuinstad. De tuinstad was een reactie op de overbevolkte steden. Howards ontwerp -waarin een groot park met publieke voorzieningen erin centraal staat- moet leiden tot een meer leefbare stad. Howard gebruikte daarbij een 'magneetmodel', waarbij de aantrekkingskracht van 'town' en 'country' centraal staan. 'Town' kent hoge lonen en een grote werkgelegenheid als voordeel, maar kent daarentegen ook hoge (huur)prijzen. 'Country' heeft zijn 'schoonheid' en lagere prijzen als aantrekkingskracht, maar mist daarentegen de sociale contacten uit de town. Het ontwerp van de tuinstad had als doel om de voordelen van town en country te combineren (Howard, 1898).

Het aantal inwoners van een tuinstad is beperkt. In een ideale situatie heeft een tuinstad niet meer dan 30.000 inwoners. Daarbij zijn tuinsteden niet afhankelijk van andere steden: ze zijn volledig zelfvoorzienend. Geheel volgens de tuinstadgedachte was de bevolkingsgrootte van de eerste generatie van Britse New Towns beperkt, en lag de focus op een lokaal centrum met winkels, scholen en andere openbare ruimten (Kerswill & Willams, 2000, p.76; Cervero,

1995, p.41). Er werd gebouwd in lage dichtheden, waarbij de meeste woonwijken werden gebouwd volgens Scandinavische architectuur. De New Towns werden ontwikkeld door de Development Corporation. Dit is een planningsautoriteit die direct onder de Britse regering valt. De Development Corporation was verantwoordelijk voor alle aspecten van stadsontwikkeling: van ontwerp tot uitvoering. De betreffende gemeenten hadden daardoor nauwelijks invloed op het beleid (De Bruijne & Knol, 2001, p.12).

Aan het einde van de jaren '50 veranderde het Britse beleid. Er werden vragen gesteld bij het tuinstadmodel. Men was er niet meer van overtuigd dat het mogelijk is om een 'lokale identiteit' te creëren vanaf de tekentafel. Daar komt bij dat het autogebruik explosief aan het stijgen was, en dat er na de Tweede Wereldoorlog sprake was woningnood in het Verenigd Koninkrijk. Een andere planningsstrategie werd daardoor noodzakelijk (Kerswill & Willams, 2000, p.77). De tweede generatie New Towns wordt daarom gekenmerkt door hoogbouw. Om de woningnood op te vangen, werd er namelijk in hoge dichtheden gebouwd. Om de bereikbaarheid van de steden te waarborgen werden verschillende verkeersvormen van elkaar gescheiden.

Bij de derde generatie van Britse New Towns werd er weer gebouwd in lagere dichtheden. In de jaren '60 was grootste woningnood was opgelost. Daardoor was het niet meer noodzakelijk om te het bouwen in hoge dichtheden. Opnieuw neemt automobilititeit een centrale plaats in. De nadruk in de ontwerpen van de derde generatie New Towns wordt namelijk gelegd op vrijheid. Het gaat hier om de keuzevrijheid van woning, werk en vrije tijd (Planbureau voor de Leefomgeving, 2012, p. 73). Het bekendste voorbeeld van een derde generatie New Town is Milton Keynes. Deze stad kent een lage woningdichtheid en is gebouwd op basis van een grid-systeem waarbij veel faciliteiten makkelijk met de auto bereikt kunnen worden (Figuur 2.1.1). Tegelijkertijd zijn er in de stad ook elementen van de eerste generatie New Towns terug te vinden: de stad heeft één centraal gelegen stadscentrum en er zijn veel groenstroken over de hele stad verspreid (Kerswill & Willams, 2000, p.77).

Het New Town concept heeft in het Verenigd Koninkrijk lang stand gehouden. Aan het eind van de jaren '80 verloor het concept echter toch aan populariteit nadat de aandacht door stadsplanners werd verschoven naar de ontwikkeling van binnensteden (Gosling, 1989). Duurzaamheid kwam centraal te staan in het beleid in de jaren '80. Het bouwen in landelijke gebieden werd beperkt. Het ontwikkelen van New Towns paste niet meer in de visie van de Britse overheid. Het beleid richtte zich op stedelijke vernieuwing, waarbij er gebouwd werd in hogere dichtheden, de functies wonen en werken werden gemixt en het openbaar vervoer werd gepromoot (Breheny, 1997, p.210). Het compacte stadbeleid maakte een eind aan een lange periode van New Towns.

Figuur 2.1.1 Luchtfoto van de wijken Oldbrook & Springfield, Milton Keynes in 2006

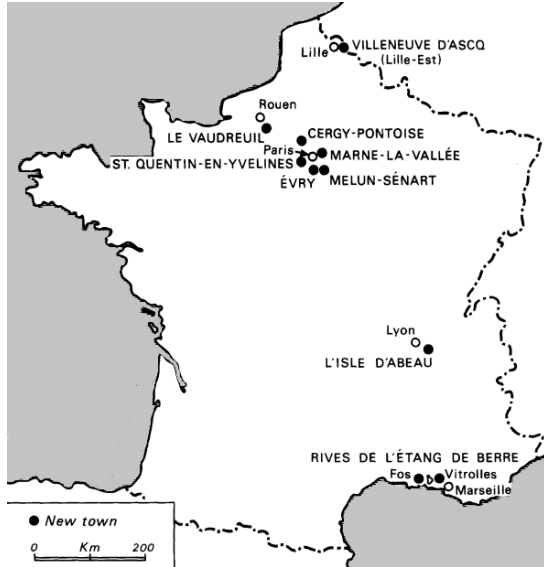
Foto: Bing Maps, 2013a

2.1.2 Franse 'Villes Nouvelles': aantrekkelijke stedelijke woonmilieus

Naar Brits voorbeeld werden er ook in Frankrijk in het tweede deel van de 20^e eeuw New Towns ontwikkeld. De Fransen begonnen in de jaren '60 met het bouwen van 'Villes Nouvelles'. Het was een reactie op de mislukte 'Grand Ensembles'. Dit waren grootschalige hoogbouw projecten, die voornamelijk bestonden uit sociale huurwoningen. Deze wijken zijn voornamelijk te vinden in de voorsteden van Parijs. De wijken worden als mislukt beschouwd, omdat er een onaantrekkelijk woonmilieu ontstond. De Grand Ensembles kregen een primaire woonfunctie: er was nauwelijks aandacht voor werkgelegenheid. Daarbij was er ook weinig aandacht voor het voorzieningenniveau van de wijk (De Bruijne & Knol, 2001, p.13; Tuppen, 1983, p.13).

Een nieuwe planologische mislukking moest worden voorkomen. Bij de ontwikkeling van Villes Nouvelles stond het woonmilieu daarom centraal. Net als in het Verenigd Koninkrijk moesten de Franse New Towns de bevolkingsgroei van de grote steden opvangen. De meeste Villes Nouvelles werden rondom Parijs gebouwd, maar er werden ook Villes Nouvelles in de buurt van Lille, Lyon, Marseille en Rouen ontwikkeld (De Bruijne & Knol, 2001, p.13; Figuur 2.1.2). Tegelijkertijd werd er ook rekening gehouden met werkgelegenheid en met het ontwikkelen van voorzieningen in de nieuwe steden. Er was sprake van economische herstructurering: de centra van de Villes Nouvelles werden ontworpen om een drijvende krachten van de regionale economie te worden (Planbureau voor de Leefomgeving, 2012; Tuppen, 1983).

Figuur 2.1.2: Kaart van de Franse Villes Nouvelles *Figuur 2.1.3: Busstation in Cergy-Pontoise*

Bron: Tuppen, 1983, p. 12

Bron: FR Academic, 2013

De Franse Villes Nouvelles verschillen qua karakter aanzienlijk van de Britse New Towns. Allereerst was de locatie verschillend: waar de Britse New Towns op grote afstand van de 'grote stad' werden gebouwd, werden de Franse nieuwe steden veel dichterbij de steden gebouwd. De Villes Nouvelles kregen daardoor een veel 'stedelijker' karakter. Architectuur speelde een belangrijke rol (Figuur 2.1.3). Er werden weliswaar meer eengezinswoningen gebouwd dan in de Grand Ensembles, maar was er ook aandacht voor het bouwen van appartementen. Hiermee moesten middenklasse gezinnen die een voorkeur hebben voor een stadsappartement worden aangetrokken (Planbureau voor de Leefomgeving, 2012, p.73). Door aandacht te besteden aan de architectuur werd een monotone woningvoorraad (zoals bij de Grand Ensembles) voorkomen (Tuppen, 1983, p. 15).

Anders dan in het Verenigd Koninkrijk werden in Frankrijk de gemeenten verantwoordelijk voor de ontwikkeling van de Villes Nouvelles. Deze gemeenten waren aangewezen door de nationale overheid. De nationale overheid stelde hierbij budgetten beschikbaar. Deze budgetten werden verdeeld door de 'Groupe Central des Villes Nouvelles'. Dit was een commissie die beoordeelde of de plannen van de gemeenten pasten binnen het beleid van de nationale overheid (De Bruijne & Knol, 2001, p.14; Van Leeuwen, 1989).

2.1.3 Nederland: groeikernen als ruimtelijke ordeningsstrategie

Net als in Frankrijk werden ook in Nederland de eerste plannen voor het ontwikkelen van nieuwe steden pas jaren na het Britse New Town concept gepresenteerd. De ontwikkeling van de Nederlandse New Towns hangt samen met de aandacht die het ruimtelijke ordeningsbeleid van de overheid kreeg. De eerste nota's ruimtelijke ordening uit de jaren '60 versterkten de greep van de overheid op de ontwikkeling van Nederlandse steden. Net als in het Verenigd Koninkrijk waren deze nota's een reactie op de toenemende verstedelijking. In

de economische kerngebieden in het westen van het land was de bevolkingsdichtheid zeer hoog. Bij ruimtelijke planners ontstond een vrees voor overbevolking en ze namen om deze reden een anti-urbane houding aan (Ostendorf & Musterd, 1996, p.93). Er ontstond een doemscenario waarin Nederlandse steden het inwoneraantal van een miljoen zouden overschrijden en het suburbane gebied rondom de vier grote steden zover zou uitbreiden dat er één grote megalopolis zou ontstaan. De Tweede Nota Ruimtelijke Ordening (1966) was een reactie op dit scenario. Voorkomen dat de Randstad uitgroeit tot één grote stad stond centraal in deze nota (Planbureau voor de Leefomgeving, 2012, p.64). Zowel concentratie als ongeplande suburbane spreiding van de bevolking moest worden voorkomen. Van ongeplande suburbanisatie is sprake als kleine dorpen met minder dan 5.000 inwoners een bevolkingsgroei vertonen van 1 procent per jaar of meer. Ongeplande suburbanisatie wordt als ongewenst gezien omdat het leidt tot aantasting van 'open' gebied (Planbureau voor de Leefomgeving, 2012, p.65). Dit gedachtengoed werd verder uitgewerkt in het groeikernenbeleid. Het beleid richtte zich op bundeling en verspreiding van bevolking en bedrijvigheid (Ostendorf & Musterd, 1996, p.92). Via gebundelde deconcentratie moest zowel een concentratie als spreiding van de bevolking worden voorkomen. Hierdoor kon bovendien het Groene Hart 'gespaard' worden van verstedelijking.

Qua uitvoering komt het Nederlandse groeikernenbeleid het meest overeen met de ontwikkeling van de Franse Villes Nouvelles. De Rijksoverheid wees de groeikernen aan, die vervolgens zelf verantwoordelijk werden voor de uitvoering van het beleid. Nederlandse gemeenten moesten zich daarbij aan voorwaarden en richtlijnen houden die de rijksoverheid stelde (Van Leeuwen, 1989). Alleen voor Almere en Lelystad werd er net als in het Verenigd Koninkrijk een planningsautoriteit in het leven geroepen: de Rijksdienst IJsselmeerpolders (De Bruijne & Knol, 2001, p.13).

Groeikerngemeenten begonnen in de jaren '60 al met bouwen voordat ze officieel aangewezen werden als groeikern. De eerste uitbreidingswijken werden gebouwd in de stijl van de toenmalige stedenbouwkunde: vier verdieping hoge flats in combinatie met rijtjeswoningen (Planbureau voor de Leefomgeving, 2012, p.71). De meeste nieuwe wijken werden echter tussen 1970 en 1985 aangelegd, toen de gemeenten officieel waren aangewezen als groeikern. Gemeenten kozen voor wijken met een kronkelig stratenpatroon met woonerven. Er werden voornamelijk eengezinswoningen gebouwd. Doordat veel groeikernen dezelfde keuzes maakten, lijken veel New Town-wijken op elkaar (Platform 31, 2013). Met name de wijken met een kronkelig stratenpatroon (de zogenoemde bloemkoolwijken, Figuur 2.1.4) wordt vaak een monotoon karakter verweten. Ze worden tegenwoordig gezien als sober en grauw. Desalniettemin waren de wijken erg populair in de jaren '70 en '80: de wijken hebben een groot deel van de bevolking uit de steden opgevangen (de Volkskrant, 2012b).

Figuur 2.1.4 Luchtfoto van bloemkoolwijk Batau-Noord in Nieuwegein

Foto: Bing Maps, 2013b

De groeikernen moesten op papier economisch zelfstandig functionerende nieuwe steden worden. Er werden voornamelijk eengezinswoningen met een tuin ontwikkeld. Doordat een groot deel van de woningvoorraad uit sociale huurwoningen bestond, werden de groeikernen toegankelijk voor brede lagen van de samenleving. Een groot deel van de middenklasse kon een koopwoning namelijk niet betalen (Ostendorf & Musterd, 1996, p. 94). Er zijn uiteindelijk meer sociale huurwoningen gebouwd dan oorspronkelijk de bedoeling was. De meeste woningen werden opgeleverd ten tijde van de economische crisis en de crisis op de woningmarkt aan het einde van de jaren '70. Hierdoor zijn er minder koopwoningen gebouwd dan aanvankelijk was gepland (Planbureau voor de Leefomgeving, p.10). Qua geografische locatie en karakter waren de Nederlandse groeikernen een tussenvorm van de landelijke Britse New Towns en de stedelijke Franse Villes Nouvelles. De gemeenten die door de overheid werden aangewezen als groeikern lagen vaak net buiten het stedelijke gebied. In tegenstelling tot het Verenigd-Koninkrijk ging het niet om compleet nieuwe steden, maar om bestaande dorpen/steden die verder moesten groeien (Almere en Lelystad zijn hierop een uitzondering).

Terwijl de groeikernen sterk in inwoneraantal groeiden, liep de bevolkingsgrootte van de grote steden terug. Er was sprake van selectieve migratie: met name de middenklasse trok weg uit de stad. Tegelijkertijd met deze selectieve migratie groeide het aantal niet-westerse arbeidsmigranten explosief. Dit zorgde voor een grote verandering van de bevolkings-samenstelling in de Nederlandse grote steden. Met name de naoorlogse woonwijken werden cultureel diverser, maar kregen ook te maken met een armere bevolking (Platform 31, 2013).

Mede door deze ontwikkelingen die plaatsvonden in de grote steden, kwam de aandacht van de rijksoverheid weer te liggen bij de steden. De Vierde Nota Ruimtelijke Ordening (1988) richtte zich - net zoals dat in het Verenigd Koninkrijk het geval was - op de 'compacte stad'. Het spreidingsbeleid werd verlaten en de aandacht werd met name gevestigd op de economische concurrentiepositie van de Randstad. Er was aandacht voor de ontwikkeling van mainports, maar tegelijkertijd stond ook duurzame ontwikkeling centraal. In de Vierde Nota

Ruimtelijke Ordening Extra uit 1991 werden bovendien nieuwe locaties aangewezen die de bevolkingsgroei moesten opvangen. Deze locaties lagen vaak binnen de stadsgrenzen of lagen tegen deze stadsgrenzen aan (Ostendorf & Musterd, 1996, p. 95; Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, 1988).

Ondanks de verschuiving van de aandacht naar de grote steden is het Nederlandse groeikernenbeleid wel degelijk een succes te noemen. De groeikernen hebben de grootste woningnood opgevangen, terwijl het Groene Hart zoveel mogelijk gespaard is gebleven. Wel moet worden opgemerkt dat de werkgelegenheid achter bleef bij de bevolkingsgroei (Ostendorf & Musterd, 1996, p. 94). Waar in het Verenigd Koninkrijk de tuinstadgedachte in New Towns samenging met het streven naar een evenwichtige woon-werkbalans, lag in Nederland de focus op een meer functionele visie op het niveau van het stadsgewest. De Nederlandse New Towns werden uiteindelijk geen economisch zelfstandig functionerende steden, maar werden ontworpen als onderdeel van een stadsgewest (Planbureau voor de Leefomgeving, 2012, p.72). Het forensisme tussen de groeikernen en de grote steden (en de daarbij horende problemen) steeg hierdoor (Ostendorf & Musterd, 1996, p. 94).

2.2 Huidige situatie in Nederlandse New Towns

In dit hoofdstuk wordt er ingegaan op de huidige situatie in New Towns. Inmiddels zijn veel van voormalige groeikernen een onderdeel geworden van de Nederlandse stadsregio's. Er zal in dit hoofdstuk worden gekeken naar hoe de New Towns zich na het groeikernen beleid hebben ontwikkeld. Allereerst zal hier worden aangegeven welke Nederlandse steden in dit onderzoek als New Town worden beschouwd.

Er bestaan verschillende definities waarmee bepaald kan worden of een stad onder de noemer 'New Town' valt. In dit onderzoek wordt de definitie van het Planbureau voor de Leefomgeving gebruikt. Deze definitie gaat uit van zestien Nederlandse New Towns: het zijn de gemeenten die sinds 1960 zijn aangewezen als groeikern (Planbureau voor de Leefomgeving, 2012)¹. Tussen 1960 en 2012 zijn deze 16 steden in totaal met ruim 1 miljoen inwoners gegroeid (Tabel 2.2.1). Dit betekent dat de New Towns gemiddeld met 63.278 inwoners zijn gegroeid. Almere, Lelystad, Nieuwegein en Zoetermeer groeiden het snelst, Duiven, Helmond en Westervoort (de groeikernen buiten de Randstad) groeiden relatief langzamer (Bloemberg et al., 1986).

Elf van de aangewezen groeikernen hebben zich inmiddels ontwikkeld tot een middelgrote stad: de dorpen zijn uitgegroeid tot steden met minimaal 50.000 inwoners. Toch waren niet alle New Town-gemeenten in 1960 te typeren als dorpen. In 1960 bestonden er namelijk al grote verschillen tussen de aangewezen groeikernen: de meeste gemeenten waren kleine dorpen, maar dat was niet voor alle gemeenten van toepassing. Alkmaar kon in 1960 namelijk al gezien worden als (kleine) stad, terwijl Almere en Lelystad nog helemaal niet bestonden (Planbureau voor de Leefomgeving, 2012). Veel van de huidige verschillen tussen New Towns

¹ Meerdere Nederlandse gemeenten die sinds de jaren '60 een enorme bevolkingsgroei hebben meegemaakt rekenen zichzelf ook tot New Town. Zo zijn Emmen en Ede bijvoorbeeld ook lid van het European New Town Platform (ENTP, 2013). Deze gemeenten worden in dit onderzoek niet meegenomen, omdat deze gemeenten nooit officieel zijn aangewezen als groeikern.

kunnen op basis van deze geschiedenis worden verklaard. De gegroeide dorpen kregen namelijk met andere opgaven te maken dan de geplande steden in de Flevopolder.

Tabel 2.2.1 Bevolkingsontwikkeling van Nederlandse New Towns tussen 1960 en 2012

Gemeente	Inw. 1960	Inw. 2012	Verschil
Almere	0	193.165	+193.165
Alkmaar	43.208	94.270	+51.062
Capelle a/d IJssel	11.440	66.120	+54.680
Duiven	5.211	25.525	+20.314
Haarlemmermeer	43.428	143.945	+100.517
Hellevoetsluis	6.834	39.440	+32.606
Helmond	43.056	88.800	+45.744
Hoorn	16.132	71.255	+55.123

Gemeente	Inw. 1960	Inw. 2012	Verschil
Houten	3.416	48.310	+44.894
Huizen	16.707	41.575	+24.868
Nieuwegein	8.063 ¹	60.270	+52.207
Lelystad	0	75.310	+75.310
Purmerend	10.028	79.265	+69.237
Spijkenisse	6.460 ²	72.170	+65.710
Westervoort	3.178	15.295	+12.117
Zoetermeer	8.444	122.330	+113.886

¹Samenvoeging van de gemeenten Jutphaas en Vreeswijk

²Inclusief gemeente Hekelingen

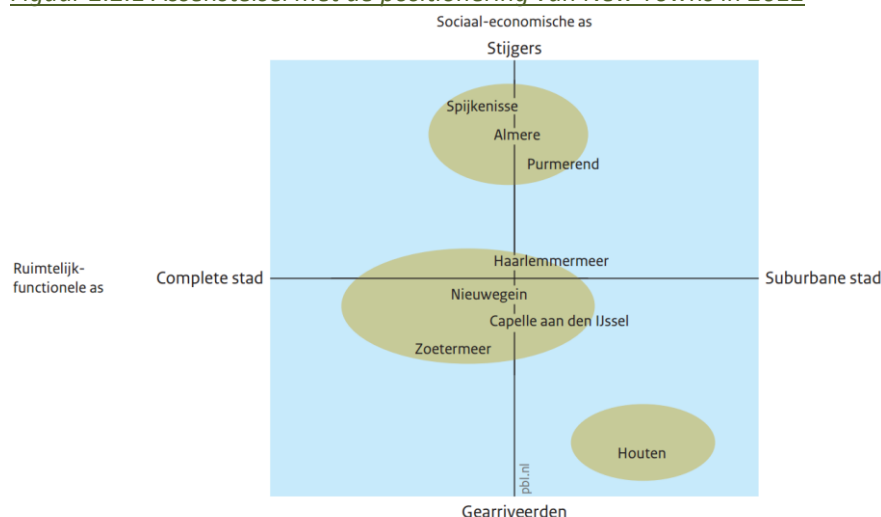
Bron: CBS Statline, 2013

De vorige paragraaf sloot af door te stellen dat de werkgelegenheid in de groeikernen achterbleef bij de bevolkingsgroei. Dit geldt niet alleen voor de werkgelegenheid, maar ook voor het voorzieningenniveau. Dit kwam mede doordat het perspectief was gericht op het stadsgewest. Inmiddels is het perspectief van het stadsgewest verlaten en maken de voormalige groeikernen Almere, Capelle aan den IJssel, Haarlemmermeer, Houten, Nieuwegein, Purmerend, Spijkenisse en Zoetermeer deel uit van een van de metropoolregio's in de Randstad. Hiermee is ook de economische positie van deze steden gewijzigd. Vanuit de metropoolregio's is er behoefte aan kwalitatief hoogwaardige suburbane woonmilieus. Het Planbureau voor de Leefomgeving (2012, p.11) noemde de New Towns als ideale locaties om in deze woonbehoeftes te voorzien. Dit is echter niet gebeurd, omdat het aantal te bouwen woningen voorop stond tijdens het groeikernenbeleid.

De voormalige groeikernen zijn na afloop van het groeikernenbeleid meer verschillende woningtypes gaan bouwen. Waar de eerste uitbreidingswijken vooral bestonden uit eengezinswoningen, werden er nu ook (duurdere) appartementen gebouwd. Door de grotere diversiteit aan woningtypes is ook de diversiteit van de bevolking toegenomen. De eerste uitbreidingswijken zijn inmiddels toe aan een grote onderhoudsronde. Doordat deze wijken in dezelfde periode zijn gebouwd, gaat dit om een groot deel van de woningvoorraad van New Towns. In sommige plaatsen was er zelfs al sprake van herstructurering. De New Towns richten zich daarbij niet meer alleen op woningen, maar ook op de werkgelegenheid. Het beleid van New Town gemeenten paste hierbij goed bij het compacte stadsvisie van de Rijksoverheid. De gemeenten wilden zich met dit beleid verder ontwikkelen als een 'complete' stad. Waar de New Towns in de jaren '70 nog geïsoleerde woongebieden waren, zoeken de steden nu aansluiting bij de stedelijke regio's. Zo richten Almere, Spijkenisse en Zoetermeer zich op integratie in de metropoolregio's, waarbij er (ook over woonmilieus) afspraken worden gemaakt met omliggende gemeenten (Planbureau voor de Leefomgeving, 2012, p.13; Vrolijk, 2013).

Volgens het Planbureau voor de Leefomgeving (2012) hebben de New Towns zich verschillend ontwikkeld. Ze hebben de Nederlandse New Towns ingedeeld in een assenstelsel met een sociale-economische as en een ruimtelijk-functionele as (figuur 2.2.1). Op deze manier zijn de steden in de delen als suburbane woonsteden voor 'garriveerden' en de tegenovergestelde complete steden voor 'sociale stijgers'. Houten valt in de eerste categorie. De gemeente is qua voorzieningen en werkgelegenheid nog sterk afhankelijk van de 'grote stad'. Tegelijkertijd is Houten een gemeente voor garriveerden: de inwoners van de stad hebben een hoog inkomen en opleidingsniveau. Capelle aan den IJssel, Nieuwegein en Zoetermeer zijn de meer complete steden, zij hebben een meer diverse bevolking en hebben vooral een doorstroomfunctie. Almere en Spijkenisse zijn steden voor sociale stijgers geworden. Deze steden kennen in vergelijking met Houten een bevolking met een lager inkomen en opleiding. De overige onderzochte gemeenten hebben een minder uitgesproken positie. Er moet daarbij worden opgemerkt dat dit assenstelsel alleen New Towns laat zien. In vergelijking met andere steden hebben New Towns bijvoorbeeld nog steeds een grote middenklasse. Het assenstelsel zegt echter niets over de toekomstige ontwikkeling van de New Towns. Almere en Spijkenisse willen bijvoorbeeld af van de status als 'suburbane woongemeente voor stijgers'. Deze steden willen ook hogere inkomensklassen gaan aantrekken. Tegelijkertijd wordt er ook geprobeerd om een meer complete stad te worden. Een van de doelen die de steden nastreven is bijvoorbeeld het verbeteren van het voorzieningenniveau. Dit mag echter niet ten koste gaan van de suburbane woonomgeving. Dit wordt namelijk wel gezien als een kwaliteit waarmee New Towns zich van andere steden onderscheiden (Planbureau voor de Leefomgeving, 2012; Vrolijk, 2013).

Figuur 2.2.1 Assenstelsel met de positionering van New Towns in 2012

Bron: Planbureau voor de Leefomgeving, 2012, p.14

Tijdens de eindfase van het groeikernenbeleid kregen veel gemeenten te maken met financiële problemen. Dit had directe gevolgen voor zowel openbare/publieke voorzieningen op wijk- en buurniveau als voor de commerciële voorzieningen op stadsniveau. Bij de

openbare voorzieningen gaat het bijvoorbeeld om sportvelden en groenstroken. Waar deze in de eerste uitbreidingswijken nog uitgebreid aanwezig waren, werd hier in de nieuwere wijken op bezuinigd. Hierdoor zijn deze openbare voorzieningen niet evenredig over de steden verdeeld. Op de grootschalige openbare voorzieningen (bijvoorbeeld ziekenhuizen) is over het algemeen niet bezuinigd (De Bruijne & Knol, 2001, p.58).

Er waren grotere problemen op het gebied van het commerciële voorzieningenniveau. De groei van het aantal commerciële voorzieningen bleef achter bij de groei van de bevolking. Er werd in de meeste New Towns gekozen om eerst voorzieningen op wijk- en buurniveau te realiseren. Dit gebeurde dan bijvoorbeeld in de vorm van een wijkwinkelcentrum. In de eerste jaren hadden de New Towns dus een primaire woonfunctie. Pas later (in de jaren '80) werd er aandacht besteed aan het ontwikkelen van het stadscentrum. De economie ontwikkelde zich in deze tijd een stuk minder positief. Hierdoor werden de stadcentra kleiner en soberder dan oorspronkelijk was gepland. Het winkeloppervlak in New Towns bleef was daardoor kleiner dan 'niet-New Towns' met een vergelijkbaar aantal inwoners. De New Towns die voorafgaand aan het groeikernenbeleid al een uitgebreid stadscentrum kenden - zoals Alkmaar en Hoorn -, hadden minder problemen op dit vlak (De Bruijne & Knol, 2001, p.58; Planbureau voor de Leefomgeving, 2012, p.12; Van Leur, 1992).

In de inleiding is gesteld dat de voormalige groeikernen de laatste jaren hebben geprobeerd om het voorzieningenniveau te vergroten. De gemeenten willen hiermee veranderen van suburbane woongemeente naar complete(re) stad. Capelle aan den IJssel, Nieuwegein, Spijkenisse zijn in de laatste vijf jaar bezig geweest met de vernieuwing van hun stadscentrum. Daarbij werden er meer woningen toegevoegd aan het stadscentrum om het gebied meer levendig te maken. Enkele andere voormalige groeikernen waren al eerder bezig met het rooveren van het (winkel)centrum. Op deze manier proberen de gemeenten niet alleen het voorzieningenniveau te verbeteren, maar ook een eigen 'identiteit' te creëren (Bijlsma, 2013; Gemeente Nieuwegein, 2013; Gemeente Spijkenisse, 2006).

Er kan geconcludeerd worden dat New Towns qua sociale en economische structuur nog steeds afwijken van 'gewone' steden met een gelijk aantal inwoners. Met name op het gebied van werkgelegenheid en het voorzieningenniveau scoren de voormalige groeikernen laag (De Bruijne & Knol, 2001). Mede door het gebrek aan geschiedenis en de snelle groei hebben New Towns bovendien te maken met een afnemend veiligheidsgevoel, een gebrekkig cultureel aanbod, een onduidelijke identiteit en een imago van 'middelmatigheid'. De New Towns kunnen zich maar moeilijk op een positieve manier onderscheiden van andere steden. Tegelijkertijd is de situatie in New Towns ook niet 'slecht' te noemen en bieden de steden voor veel gezinnen een aantrekkelijke woonomgeving (Planbureau voor de Leefomgeving, 2012, p.51). Het volgende hoofdstuk zal zich verder verdiepen op deze laatste twee punten. Identiteit en sociale cohesie staan hierbij centraal.

3 Theoretisch Kader

Het vorige hoofdstuk sloot af door te stellen dat de New Towns door hun snelle groei kampen met een onduidelijke identiteit. In dit hoofdstuk zal er dieper worden ingegaan op het begrip identiteit. Het gaat hier onder andere om de waarde die bewoners hechten aan een/hun (woon)plaats: 'place attachment'. Het begrip attachment en de mate waarmee men zich identificeert aan een woonplaats of buurt, hangen sterk samen met de sociale cohesie in diezelfde woonplaats of buurt. In dit hoofdstuk zullen deze begrippen nader worden besproken. Allereerst zal er stil worden gestaan bij 'sociale cohesie' (3.1). Er zal hier worden gekeken naar de mate waarin bewoners betrokken zijn bij hun buurt. Binding met een buurt of stad is onderdeel van de sociale cohesie. Hierop zal worden ingegaan met de begrippen 'sense of community' en 'sense of place' (3.2). Het gaat hier bijvoorbeeld om de waarde die men hecht aan een bepaalde plaats. Er zal daarin niet alleen gekeken worden naar het schaalniveau van de buurt, maar ook naar het schaalniveau van de stad. Daarna wordt er gekeken wat de invloed van de gebouwde omgeving is op de sense of community en sense of place (3.3). Tot slot zal er in dit hoofdstuk kort worden ingegaan op de vraag in hoeverre deze begrippen van toepassing zijn op Nederlandse New Towns (3.4).

3.1 Sociale Cohesie

In dit hoofdstuk draait het om 'sociale cohesie'. Sociale cohesie kan gedefinieerd worden als 'de interne bindingskracht van een sociaal systeem' (Schuyt, 1997, p.18). Sociale cohesie is een belangrijk onderwerp omdat het de leefbaarheid in woonwijken kan vergroten. Het gaat hier bijvoorbeeld om het gevoel van veiligheid en de maatschappelijke betrokkenheid van bewoners (Bolt & Torrance, 2005, p.15; Dekker & Bolt, 2005, p.2447; Francis et al., 2012, p.401). Deze onderwerpen zijn voor New Towns van belang omdat deze onderwerpen betrekking hebben op de mate waarin inwoners zich 'verbonden' voelen met de woonplaats. Sociale cohesie kan betrekking hebben op verschillende schaalniveaus, variërend van een straat tot een heel land. In dit hoofdstuk zal vooral het buurtniveau centraal staan.

Het begrip sociale cohesie is de laatste jaren centraal komen te staan in onderzoek naar stedelijke problematiek. Het begrip wordt met name gebruikt bij onderzoek naar stedelijke herstructurering. De bevolkingssamenstelling verandert namelijk in veel gevallen van herstructurering. Deze verandering van bevolkingssamenstelling moet leiden tot een versterking van de sociale cohesie (Van Marissing, 2006). Schuyt (1997) ziet in zijn definitie van sociale cohesie de buurt als een sociaal systeem. Omdat er binnen een buurt meerdere sociale systemen te onderscheiden zijn, kan sociale cohesie in drie vormen worden uitgesplitst: horizontale, verticale en institutionele cohesie. Bij de horizontale cohesie gaat het om contacten tussen bewoners. De samenhang kan zich bijvoorbeeld uiten in de vorm van gemeenschappelijke normen en waarden, maar ook in de vorm van contact tussen buurtbewoners. Bij institutionele cohesie gaat het om professionals die op institutioneel vlak

bij de buurt betrokken zijn. Bij verticale cohesie gaat het om de contacten tussen bewoners en professionals. Met name de horizontale cohesie is interessant omdat het hier niet alleen gaat om de sociale contacten tussen bewoners, maar ook om de binding die bewoners hebben met de buurt (Van Marissing, 2006).

Bolt & Torrance (2005) delen sociale cohesie kan in drie dimensies: 'sociale interactie', 'gelijkgerichte opvattingen' en 'identificatie' met de buurt. Bij sociale interactie staan sociale contacten en de sociale samenhang in een buurt centraal (Bolt & Torrance, 2005). Mensen die actief participeren in de buurt, voelen zich ook verbonden met de buurt. Het zijn met name de sociale contacten en de binding die via beleidsprocessen kunnen worden beïnvloed. Het doel van het beleid is dan om de participatie te vergroten. Dit kan bijvoorbeeld door projecten te organiseren waarbij bewoners worden betrokken bij hun buurt.

Over het algemeen is de buurt waarin mensen wonen in het dagelijks leven steeds minder belangrijk geworden voor sociale contacten. Doordat levensritmes steeds individualistischer zijn geworden en onder andere ICT-ontwikkelingen ervoor zorgen dat de maatschappij steeds 'mobiel' wordt, komen burens elkaar minder vaak tegen. Hierdoor leidt men een anoniemer leven. Wel beïnvloeden persoonlijke kenmerken de gerichtheid op de buurt. Een hogere leeftijd, lagere opleiding, lager inkomen en het hebben van jonge kinderen zijn kenmerken die samen gaan met een sterkere associatie met de buurt. Het dagelijks leven van ouderen en jonge kinderen speelt zich voor een groot deel in de buurt af (Van Beckhoven & Van Kempen, 2002; Bolt & Torrance, 2005; Van Kempen, 2010).

Doordat sociale interactie met burens minder belangrijk is geworden, is het niet eenvoudig om sociale cohesie in een bepaalde buurt doelbewust te bevorderen. Dat blijkt wel uit de vele pogingen die zijn gedaan om de sociale samenhang in een buurt te bevorderen door gemengd wonen van bevolkingsgroepen via herstructurering te stimuleren. De meeste herstructureringsprojecten boekten op het terrein van sociale interactie geen succes (Bolt & Torrance, 2005; Atkinson & Kintrea, 2000; Cummings et al., 2002). Wanneer er via gericht beleid wordt geprobeerd om de sociale cohesie te bevorderen, zijn het bovendien vaak mensen die zich al betrokken voelden bij de buurt die zich extra voor de buurt inzetten. Mensen die zich niet interesseren voor de buurt, worden minder makkelijk bereikt (Van Marissing, 2006).

De tweede dimensie van sociale cohesie is de dimensie van 'gelijkgerichte opvattingen'. Het gaat hier om de gedeelde normen en waarden en over de wijze waarop men in de buurt leeft. In buurten zonder hechte sociale groepen is deze overeenstemming vaak vanzelfsprekend. Men leeft volgens deze normen en waarden zonder elkaar er over aan te hoeven spreken. Dit kan veranderen wanneer een nieuwe groep in de buurt komt wonen die zich niet aan deze normen en waarden houdt. De vertrouwde omgang met elkaar verandert in dat geval (Bolt & Torrance, 2005, p.18). Net als de sociale interactie, kunnen ook de gedeelde normen en waarden in een buurt via beleid worden aangepast. Dit is echter wel lastiger te bewerkstelligen dan door middel van sociale interactie de sociale cohesie te bevorderen. Hiervoor is een gebiedsgerichte aanpak nodig dat zich specifiek op het versterken van

normen en waarden focust. Een voorbeeld van zo'n beleid is het project 'Samen wonen in De Horsten' in Amersfoort, dat project richt zich specifiek op de omgangsvormen in De Horsten in de wijk Liendert. Woningcorporaties hebben daar in overleg met bewoners 'leefregels' opgesteld in gerenoveerde complexen. Bewoners mogen elkaar op deze leefregels aanspreken. De regels zijn opgehangen bij de ingang van de flats (Van Marissing, 2006). Sociale cohesie kan echter ook nadelen met zich meebrengen. Zo kunnen er meerdere (etnische of religieuze) groepen binnen een buurt langs elkaar leven en minderheden kunnen worden gediscrimineerd of worden buitengesloten (Forrest & Kearns, 2001, p.2134).

De laatste dimensie van sociale cohesie die hier besproken wordt is de 'identificatie' met een groep, ook wel 'binding' of 'attachment' genoemd. Het gaat hier om de mate waarin men zich identificeert met een groep. Gevoelens van verbondenheid ('sense of community') spelen hier een belangrijke rol. Dit gevoel van verbondenheid kan bijvoorbeeld toepasbaar zijn wanneer iemand over zijn eigen buurt praat (Francis et. al, 2012, p.401; Bolt & Torrance, 2005). Paragraaf 3.2 gaat hier verder op in.

3.2 Place Attachment

In dit hoofdstuk wordt er stilgestaan bij 'place attachment'. Place attachment gaat over de mate waarmee men zich met een omgeving identificeert. Place attachment kan worden opgesplitst in 'sense of community' en 'sense of place'. Bij sense of community gaat het om het gevoel van 'erbij horen' (Francis et al., 2012, p.401). De sense of community gaat over de relatie van een individu met een groep. Het vertelt iets over de identiteit van een persoon. De sense of community kan zowel positieve als negatieve relaties tussen individuen en groepen beschrijven. Een positieve sense of community heeft positieve gevolgen voor zowel het individu als de groep. Omdat sense of community gaat tussen een individu en een groep, kan de sense of community zowel beïnvloed worden door individuele kenmerken als kenmerken van de maatschappelijke omgeving. Dit kunnen ook negatieve gebeurtenissen zijn. Zo kan een ramp mensen samenbrengen en resulteren in een positieve sense of community (Brodsky et al., 1999). Sense of place kent veel overeenkomsten met de sense of community. Sense of place verschilt echter van sense of community omdat het niet gaat om de emotionele waarde die een persoon hecht aan andere personen, maar om de waarde die een persoon hecht aan een bepaalde plaats (Francis et al., 2012; Jorgensen & Stedman, 2001).

3.2.1 Sense of Community

Sense of community is een onderdeel van 'place attachment'. In woonwijken kan sense of community het veiligheidsgevoel versterken, het zelfvertrouwen vergroten en kan een band scheppen tussen verschillende mensen en culturen. Als men zich identificeert met een stad, wijk of buurt, kan men onderdeel worden van iets 'groters'. Er kan in dat geval een groepsidentiteit ontstaan (Dekker & Bolt, 2005, p. 2452; Crow, 1994). Deze identiteit hoeft niet gebaseerd te zijn op contacten met andere buurtbewoners. Volgens Blokland gaat het om een 'imagined community' waarbij het draait om het 'gevoel van erbij horen'. Het gaat er

dus niet om of een bewoner veel contact heeft met buurtbewoners, maar om het feit om men zich onderdeel voelt van de buurtgemeenschap (Blokland, 2003).

In de vorige paragraaf werd gesteld dat het erg lastig is om de sociale cohesie te verbeteren. Toch bestaan er wel 'optimale opstandigheden' waaronder de sociale cohesie in een bepaalde buurt bevorderd kan worden. Het gaat dan om het opbouwen van een (sense of) community. Dit kan gezien worden als het creëren van een gemeenschappelijke identiteit: de groepsidentiteit. Het gaat hier om de optimale omstandigheden waaronder een 'community' kan ontstaan (Francis et al., 2012). Allereerst zijn *de mogelijkheden* die men heeft om andere mensen uit de groep te ontmoeten en activiteiten met hen te ondernemen belangrijk. De gebouwde omgeving kan hierin een rol spelen door bijvoorbeeld te functioneren als ontmoetingsplaats (3.3). Dit kan de openbare ruimte zijn, maar het kan ook gaan om voorzieningen als scholen of winkels. Hoe meer voorzieningen er in een buurt aanwezig zijn, hoe groter de kans dat mensen elkaar ontmoeten, en er een community ontstaat. De tweede conditie die het ontstaan van een community kan stimuleren is de *moeite* die bewoners moeten doen om activiteiten te ondernemen. Er moeten zo min mogelijk obstakels zijn die de interactie met andere bewoners bemoeilijken. Als laatste speelt de *motivatie om anderen te ontmoeten* een rol. Het gaat hier om de persoonlijke motivatie die een individu heeft om te willen investeren in de groep. Indien een bewoner in staat is om persoonlijke doelen te behalen door actief te participeren in de groep, zal hij sneller geneigd zijn om in de groep te investeren. Ook bewoners die van plan zijn om langer in de buurt te blijven wonen (bijvoorbeeld bewoners met een koopwoning) zijn sneller geneigd om in de buurt te investeren (Völker et al., 2006, p.101). Bovendien blijkt ook dat wanneer bewoners weinig relaties hebben met personen buiten de eigen wijk, er sneller een community ontstaat (Völker et al., 2006, p.110).

3.2.2 Sense of Place

Het tweede onderdeel van place attachment is sense of place. Het gaat hier om de relatie tussen een persoonlijke identiteit en de fysieke omgeving (Jorgensen & Stedman, 2001). Waar sense of community sterk samenhangt met een groepsidentiteit, hangt sense of place sterk samen met een 'place identity'. New Towns zouden te maken hebben met een onduidelijke identiteit (2.2). Identiteit gaat hier over de woonplaats, maar er zijn verschillende schaalniveaus waar place identity over kan gaan. Mensen kunnen waarde hechten aan de fysieke omgeving omdat deze omgeving iets voor hen symboliseert. Sense of place en place identity kunnen over iets heel persoonlijks gaan (de straat waarin iemand is opgegroeid kan bijvoorbeeld symbool staan voor zijn/haar jeugd), maar kan ook heel abstract zijn. Zo kunnen nationale parken en monumenten voor sommigen symbool staan voor de Amerikaanse nationale identiteit (Williams & Roggenbuck, 1989, p.7).

Bij sense of place draait het om een specifieke geografische locatie waar een persoon zich emotioneel verbonden mee voelt. Traditioneel wordt deze verbondenheid verklaard vanuit eerdere gebeurtenissen uit het leven van de betreffende persoon, maar het kan ook verklaard worden vanuit de levensloop benadering: de emotionele band met een plaats kan

veranderen wanneer men ouder wordt en zich in een andere levensfase begeeft (Rubinstein & Parmelee, 1992, p.140). Sense of place is met name belangrijk voor ouderen. Herinneringen worden gekoppeld aan bepaalde plaatsen. Het is een manier om het verleden in leven te houden. Het waarborgt een zekere mate van continuïteit in het leven van mensen. Daarnaast kunnen ouderen door zich te hechten aan een huidige plaats ook hun eigen identiteit versterken. Sense of place kan namelijk bijdragen aan het behouden van een positief zelfbeeld (Rubinstein & Parmelee, 1992, p.144).

3.3 Gebouwde omgeving

In dit hoofdstuk gaat het over de invloed die de gebouwde omgeving heeft op de identiteit van mensen. Het gaat hier bijvoorbeeld om gebouwen, pleinen of parken die (positief of negatief) van invloed kunnen zijn op de sociale cohesie en/of op de sense of place. Er worden hier twee verschillende vormen van de gebouwde omgeving besproken: de openbare ruimten en de voorzieningen.

Er is veel literatuur die in gaat op de relatie tussen de gebouwde omgeving en de sociale interactie. Het gaat dan met name om de relatie op buurtniveau. Er wordt dan gekeken of fysieke ingrepen van invloed zijn op sociale contacten in de buurt (Altman & Zube, 1989; Francis et al., 2012). Met name neo-traditionele planners claimen met hun plannen de sociale interactie en de sense of community in een buurt te kunnen herstellen. Deze zou namelijk met name in traditioneel suburbane gebieden verloren zijn gegaan (Nasar & Julian, 2009, p.178). Ook in het 'new urbanism' wordt er geprobeerd om de sociale interactie te stimuleren via de gebouwde omgeving. Hierin staat het beteren van de kwaliteit van het leven door het creëren van een betere woonomgeving centraal (Talen, 1999).

Allereerst gaat het hier over de invloed van de openbare ruimte op de sociale cohesie. De openbare ruimte kan van invloed zijn op de sociale interactie omdat de openbare ruimte als ontmoetingsplaats kan dienen. Het gaat hier om alle openbare ruimtes die publiekelijk toegankelijk zijn, bijvoorbeeld pleinen, parken, winkelcentra en voetpaden (Altman & Zube, 1989; Francis et al., 2012, p. 402). Uit Australisch onderzoek blijkt dat gebruiksvriendelijke openbare ruimten van een hoge kwaliteit een positieve invloed hebben op de sense of community van bewoners. Hiermee worden openbare ruimten bedoeld die goed onderhouden, comfortabel, sociaal vriendelijk en goed te bereiken zijn voor de lokale gemeenschap. Met 'sociaal vriendelijke ruimten' worden locaties bedoeld die de kans op contact met anderen vergroten, bijvoorbeeld door bankjes op een plein te plaatsen (Francis et al., 2012).

Bij het creëren van de optimale omstandigheden om de sociale interactie te bevorderen, gaat het niet zozeer om de meetbare kwaliteit van de openbare ruimte, maar vooral om de manier waarop de bewoners de openbare ruimte ervaren. Harde conclusies kunnen aan deze

bevinging echter niet gebonden worden omdat beide uitgangspunten sterk aan elkaar gerelateerd zijn (Francis et al., 2012; French et al., 2012). Interessant is dat de hierboven geschetste resultaten ook van toepassing zijn op openbare ruimten in nieuwere woonwijken. Bij het ontwerpen van nieuwe woonwijken kunnen openbare ruimten dus zo optimaal mogelijk ontworpen worden, om de sociale interactie te bevorderen (Francis et al., 2012).

Uit Nederlands onderzoek blijkt dat ook het aantal ontmoetingsplaatsen belangrijk is voor de sociale interactie. Ook is het aantal ontmoetingsplaatsen van invloed op de sense of community. Hoe meer ontmoetingsplaatsen er zijn, hoe groter de kans op het ontstaan van een community (Völker et al., 2006). Bovendien is de sense of community sterker in buurten waar bewoners vaker lopen in plaats van andere vervoermiddelen te gebruiken. De sense of community is echter lager in buurten met hoge bevolkingsdichtheden. Bij hogere dichtheden kent niet iedereen in de buurt elkaar, en leven mensen vaker een bestaan in de anonimiteit (French et al., 2012, p.14).

Jorgensen & Stedman (2001), gebruiken in hun onderzoek ook het begrip 'place dependency'. Place dependency is de mate waarin een persoon zich met een specifieke plaats associeert. Het geeft aan in welke mate een bewoner afhankelijk is van de betreffende plaats. Place dependency gaat over de mate waarin de huidige plaats voorziet in de behoefte van de bewoner. De bewoner vraagt zich af in welke mate een bepaalde plaats kan bijdragen in de persoonlijke doelen die hij zichzelf gesteld heeft. Daarbij wordt de huidige plaats vergeleken met mogelijke alternatieven. Het antwoord op deze vraag kan dus zowel positief als negatief zijn. De uitkomsten van die vraag bepalen de place dependency (Jorgensen & Stedman, 2001).

Er is minder onderzoek gedaan naar de relatie tussen de gebouwde omgeving en sense of place. Toch kan de gebouwde omgeving wel van invloed zijn op de sense of place. Bij sense of place is het belangrijk dat bewoners zich met de omgeving kunnen identificeren. Het gaat dus vaak om unieke gebouwen (bijvoorbeeld landmarks) waarmee mensen zich verbonden voelen. Bijzondere gebouwen of ruimtes kunnen symbool staan voor een bepaalde gebeurtenis of herinnering (Williams & Roggenbuck, 1989; Jorgensen & Stedman, 2001). Zo kan de architectuur in etnische enclaves de sense of place versterken. De bouwstijl uit het land van herkomst kan de binding met de woonomgeving vergroten. Voor oudere generaties immigranten kunnen bouwstijlen bovendien herinneringen oproepen uit het land van herkomst. Nieuwere generaties immigranten kunnen zich via de architectuur niet alleen meer verbonden voelen met hun woonplaats, maar kan het ook een link bieden met het land van herkomst van hun voorouders (Mazumdar et al., 2000). Bij gestandaardiseerde monotone bebouwing is het lastiger om een sense of place te ontwikkelen. Sense of place is moeilijk te beïnvloeden omdat het vaak gerelateerd is aan persoonlijke gebeurtenissen (Williams & Roggenbuck, 1989; Jorgensen & Stedman, 2001).

Ook voorzieningen kunnen van invloed zijn op de sociale interactie en de sense of community. Het gaat hier voornamelijk om voorzieningen op buurtniveau: parken,

bibliotheken en andere recreatieve voorzieningen. Het zijn de voorzieningen waar buurtbewoners elkaar ontmoeten (Curley, 2010, p.54). Volgens new urbanists verhoogt dit namelijk niet alleen de sociale interactie, maar ook sense of community. Het plaatsen van lokale voorzieningen als winkels en parken op loopafstand van huizen verhoogt namelijk de intensiteit van het voetgangersverkeer. Dit vergroot op zijn beurt de interactie met andere buurtbewoners. Mensen die vaak in hun eigen buurt rondlopen hebben namelijk vaker contact met andere buurtbewoners. In wijken die volgens new urbanistische uitgangspunten zijn ontworpen hebben bewoners vaker 'ongepland' contact met buurtbewoners. Er kan zo een community ontstaan. Bij het plannen van nieuwe wijken kan er op deze manier dus rekening gehouden worden met het bevorderen van de sense of community in een buurt (Lund, 2003).

Volgens dit idee volgt sociale interactie en de sense of community de 'vorm' van de stad. Het aantal interacties met buurtbewoners wordt deels bepaald door de kwaliteit van de gebouwde omgeving. Hiermee wordt onder andere een 'gebruiksvriendelijke voetgangersomgeving' mee bedoeld. Dit is echter een heel subjectief begrip: wat door de een als gebruiksvriendelijk ervaren kan worden, hoeft dit voor de ander niet te zijn. De kwaliteit van de gebouwde omgeving wordt daarom bepaald door individuele percepties (Lund, 2003, p.416).

Talen (1999) stelt echter vragen bij de relaties tussen de gebouwde omgeving en sense of community. De gebouwde omgeving kan weliswaar de sociale interactie in een wijk bevorderen, maar dit wil nog niet zeggen dat ook de sense of community positief wordt beïnvloed. Sense of community is een moeilijk te meten begrip, het is meer dan alleen sociale interactie met buurtbewoners. Het is namelijk mogelijk dat de sense of community helemaal niet gerelateerd is aan kenmerken van de gebouwde omgeving. In dat geval zouden andere niet-architectonische kenmerken van een buurt veel beter in staat kunnen zijn om een sense of community te creëren. Als de periode dat iemand in een buurt woonachtig is bijvoorbeeld van belang is bij het vormen van community; is het onmogelijk om een sense of community te creëren in een nieuwbouwwijk, zoals new urbanists wel proberen. In nieuwbouwwijken zijn er -op enkele uitzonderingen na- namelijk geen bewoners die er al langere tijd in de buurt wonen, iedereen is er nieuw (Talen, 1999, p.1374).

3.4 Conclusie voor New Towns

Uit de afgelopen paragrafen is gebleken dat place identity gevormd kan worden via zowel 'persoonsgebonden ervaringen' als via 'de gebouwde omgeving' (bijvoorbeeld in de vorm van monumenten of via de openbare ruimte). Als dit wordt gekoppeld aan New Towns, dan kan geconcludeerd worden dat de omstandigheden voor het ontstaan van een (gemeenschappelijke) identiteit in de meeste New Towns niet optimaal zijn (Planbureau voor de leefomgeving, 2012). De nieuwe woonwijken kregen in vrijwel alle gevallen een monotoon karakter: er is nauwelijks variatie in bouwstijlen te zien in de wijken in de jaren '60, '70 en '80

werden gebouwd. De nieuwe bewoners uit die tijd voelden zich daardoor niet of nauwelijks verbonden met de gebouwde omgeving in hun nieuwe woonplaats. De meeste nieuwe bewoners kwamen vanuit de stad, en hadden daardoor bovendien ook geen enkele band met de groeikern (Planbureau voor de Leefomgeving, 2012). Dit betekent echter niet dat er geen identiteit en daarmee samenhangende sociale cohesie gevormd kunnen worden. Onderzoeken laten namelijk ook zien dat identiteit en de sociale cohesie wel bevorderd kunnen worden, bijvoorbeeld door de gebouwde omgeving te verbeteren (Curley, 2010; Francis et al., 2012; Völker et al., 2006).

De relatie tussen sense of community en de gebouwde omgeving speelt zich vooral af op buurtniveau. Zo focussen new urbanists zich op de mogelijkheid om in de eigen buurt medebewoners te ontmoeten. De onderzoeken focussen zich minder op het niveau van de stad. Het niveau van de stad is voor New Towns een interessant schaalniveau, want een aantal New Towns zijn juist bezig geweest met het vergroten van het voorzieningenniveau, bijvoorbeeld door het centrum te vernieuwen (2.2). Dit betekent dat bewoners van New Towns er meer voorzieningen hebben bijgekregen en daardoor minder afhankelijk zijn geworden van omliggende steden.

Figuur 3.4.1 Ontwerp van de nieuwe bibliotheek en het nieuwe theater in Spijkenisse

Bron: Gemeente Spijkenisse, 2013a, 2013b

Daarnaast zijn er ook New Towns die een eigen identiteit hebben geprobeerd te creëren via 'landmarks'. Bij een gebrek aan historische gebouwen is er via architectuur geprobeerd om 'iconische' gebouwen neer te zetten. Deze gebouwen moeten hetzelfde effect opleveren als het voorbeeld van de monumenten en nationale parken (3.2). Ze moeten symbool staan voor de New Towns. In Spijkenisse is bijvoorbeeld in het centrumplan gekozen om twee imposante gebouwen neer te zetten (figuur 3.4.1). De glazen bibliotheek is inmiddels geopend, het nieuwe theater is nog in aanbouw. Spijkenisse wil hiermee bijdragen aan het ideaal beeld van een "kwaliteitsvolle identiteit". Daarnaast wil het hiermee ook het imago van de stad verbeteren. Met name buitenstaanders moeten op deze manier een positiever beeld krijgen van de stad (Gemeente Spijkenisse, 2006, p.28). Met constructie van deze gebouwen wordt

dus ook geprobeerd om van het 'middelmatige imago' (2.2) af te komen. Tegelijkertijd wordt er met deze functionele gebouwen ook geprobeerd om van Spijkenisse een complete stad met een sterkere regiofunctie te maken (Gemeente Spijkenisse, 2006, p.4). In het volgende hoofdstuk worden New Towns aan de hand van statistische gegevens vergeleken met overige gemeenten. De (woonplaats)gehechtheid staat hierbij centraal.

4 Binding met de woonplaats

In dit hoofdstuk worden de Nederlandse New Town gemeenten op verschillende onderwerpen op het gebied van woonomgeving vergeleken met niet-New Towns. Hiervoor wordt het Woon Onderzoek Nederland (WoON) gebruikt.

4.1 Woon Onderzoek Nederland (WoON)

Het WoON is een onderzoek dat om de drie tot vier jaar wordt afgenomen. Het wordt uitgevoerd in opdracht van de Rijksoverheid. De belangrijkste onderwerpen die in het WoON worden behandeld zijn de samenstelling van huishoudens, woningen, de woonlasten, woonwensen en de woonomgeving. In dit onderzoek worden de gegevens uit het WoON 2009 en WoON 2012 gebruikt. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en het Centraal Bureau voor de Statistiek hebben samen het onderzoek uitgevoerd. Het databestand van WoON 2009 bevat gegevens van 78.071 respondenten, in 2012 gaat het om 69.339 respondenten. Beide bestanden bevatten verschillende weegfactoren, bijvoorbeeld om de data op particuliere huishoudens of woonzoekers te wegen (Rijksoverheid, 2013; WoON, 2009; 2012).

4.2 Achtergrondgegevens

In deze paragraaf worden de New Towns vergeleken met niet-New Towns. Hier wordt een overzicht weergegeven van demografische, sociaal-economische en woningvoorraadgegevens van New Towns en overige gemeenten. Om New Towns met niet-New Towns op dit gebied te vergelijken, zijn de gemeenten opgesplitst in vier categorieën: 'G4', 'G34' de 'New Town gemeenten' en 'overige gemeenten'. De G34 zijn in dit geval de 34 grote en middelgrote gemeenten, uitgezonderd de New Town gemeenten Alkmaar, Almere, Haarlemmermeer, Helmond, Lelystad en Zoetermeer. In totaal bestaat de categorie G34 daardoor uit 28 steden. Op deze manier kunnen de New Towns vergeleken worden met andere Nederlandse gemeenten met een stedelijk karakter.

Allereerst wordt er hier gekeken naar de leeftijdsopbouw in New Town gemeenten. In New Towns wonen relatief veel mensen van middelbare leeftijd (tabel 4.2.1). In vergelijking met de andere steden wonen er relatief weinig mensen in de leeftijdscategorie 18 tot 29 jaar. De jonge gezinnen die in de jaren '80 en ook '90 naar de New Towns zijn gekomen, vallen inmiddels in de oudere leeftijdscategorieën (in de leeftijdsgroep 40 tot 65 jaar). De leeftijdscategorie 65 plus is mede daardoor erg klein in New Towns. In de laatste jaren zijn er in New Towns minder woningen bijgebouwd, daardoor is de aanwas niet groot. Bovendien missen de meeste New Towns universiteiten en hogescholen die de G4 en G32 wel hebben.

Hierdoor ontbreken in New Towns in vergelijking met andere steden een grote groep studenten die zich vooral in de jongste leeftijdsgroep bevinden.

Tabel 4.2.1 Leeftijdsofbouw van de bevolking van 18 jaar en ouder in 2012 naar type gemeente in procenten

	18-29	30-49	50-64	65+
G4	24,5	39,5	21,1	14,8
G32	22,5	35,3	23,7	18,5
New Towns	17,6	38,2	27,3	17,0
Overig	16,1	34,3	27,5	22,0
Nederland	18,8	35,5	25,8	19,9

Bron: WoON, 2012

Ook op het gebied van opleidingsniveau verschillen New Towns van andere grote steden. In vergelijking met de vier grote steden wonen er minder mensen met een HBO of WO diploma (tabel 4.2.2). Ook dit kan mogelijk verklaard worden door het kleine aantal vestigingen van hogescholen en universiteiten in New Towns. Daartegenover staat dat New Towns een grote bevolking kennen met een 'gemiddelde' opleiding (MAVO, MULO, VMBO, HAVO, VWO of MBO) en naar verhouding weinig mensen met een 'lage' opleiding (lager onderwijs of LBO).

Tabel 4.2.2: Hooft voltooid opleidingsniveau van bevolking van 18 jaar en ouder naar type gemeente in 2012

	Lager onderwijs	LBO	MAVO, MULO, VMBO	HAVO, VWO, MBO	HBO, WO	Anders
G4	10,7	8,2	9,7	30,1	39,1	2,3
G32	8,4	11,6	11,9	35,0	31,9	1,3
New Towns	7,0	12,2	14,0	37,4	27,9	1,3
Overig	7,7	15,5	13,2	36,4	26,3	0,8
Nederland	8,2	13,4	12,5	35,3	29,4	1,2

Bron: WoON, 2012

Qua inkomen scoren New Towns beter dan andere steden (tabel 4.2.4). New Towns scoren op alle kwintielen beter dan de G4 en G34. Het verschil wordt al in het eerste kwintiel gemaakt. New Towns scoren daar €4000 hoger dan de G34, en ruim €5000 hoger dan de G4. Dit betekent dat de groep met de 20 procent laagste inkomens in New Towns een stuk meer te besteden hebben dan de groep met de 20 procent laagste inkomens in andere steden. Met een gemiddeld besteedbaar inkomen van €35.297 scoren New Towns bovendien ook beter dan het landelijk gemiddelde.

Tabel 4.2.3: Besteedbaar inkomen per huishouden in hele euro's (definitie CBS) in kwintielen naar type gemeente in 2012

	20%	40%	60%	80%	Gemiddelde
G4	14.048	20.235	27.593	41.461	29.444
G34	15.472	21.976	30.251	42.969	30.262
New Towns	19.156	27.046	36.467	47.993	35.297
Overig	18.853	26.599	35.866	48.163	35.651
Nederland	17.218	24.337	33.658	46.109	33.424

Bron: WoON, 2012

De New Towns hebben een compleet andere woningvoorraad dan andere steden in Nederland (tabel 4.2.4; 4.2.5). Het aandeel koopwoningen in New Towns ligt weliswaar maar 1,4 procentpunt boven het landelijk gemiddelde, maar ligt bijna 23 procentpunten hoger dan het aandeel koopwoningen in de vier grote steden. Ook staan er in New Towns veel meer eengezinswoningen in vergelijking met andere steden.

Tabel 4.2.4: Eigendomsverhouding in 2012 naar type gemeente in procenten

	Koop	Huur
G4	37,8	62,2
G32	54,0	46,0
New Towns	60,7	39,2
Overig	66,9	33,1
Nederland	59,3	40,7

Bron: WoON, 2012

Tabel 4.2.5: Woningvoorraad in 2012, naar type gemeente in procenten

	Eengezinswoning		Meergezinswoning	
	Koop	Huur	Koop	Huur
G4	16,0	8,5	21,8	53,7
G32	44,4	18,4	9,6	27,6
New Towns	52,6	19,9	8,1	19,3
Overig	61,3	19,8	5,6	13,3
Nederland	50,3	17,8	9,0	22,8

Bron: WoON, 2012

4.3 Binding in New Towns

4.3.1 Binding met de woonplaats

In deze paragraaf wordt er gekeken naar de mate waarmee bewoners zich verbonden voelen met hun woonplaats. In het WoON onderzoek is er gericht gevraagd naar de mate waarin men gehecht is aan de woonplaats. De respondenten konden een antwoordmogelijkheid kiezen tussen de categorieën 'zeer gehecht' en 'helemaal niet gehecht'. De categorie 'gehecht' is daarbij opgebouwd door de antwoordmogelijkheden 'zeer gehecht' en 'gehecht' samen te voegen. Op dezelfde manier zijn ook antwoordmogelijkheden 'niet gehecht' en 'helemaal niet gehecht' samengevoegd tot de categorie 'niet gehecht'. Nog geen 70 procent van de New Town bewoners antwoordde daarop gehecht te zijn aan de woonplaats (tabel 4.2.1). New Towns scoren hiermee significant lager dan Niet-New Town gemeenten². In de vier grote steden zijn relatief de meeste inwoners gehecht aan hun woonplaats.

Tabel 4.3.1: 'Gehechtheid aan woonplaats' naar type gemeente in 2009 en 2012, in procenten

	2009	2012	Wijziging
G4	79,7	81,3	+1,5
G34	77,4	76,6	-0,8
New Towns	63,6	69,4	+5,8
Overig	75,8	75,6	-0,2
Nederland	76,2	76,1	-0,1

Bron: WoON, 2009; WoON, 2012

² Toets waarbij New Towns op 'gehechtheid aan woonplaats' zijn vergeleken met overige gemeenten in 2009: $\chi^2 = 63827,415$; $p = 0,000$; Cramer's $V = 0,074$; in 2012: $\chi^2 = 22750,764$; $p = 0,000$; Cramer's $V = 0,044$

Toch is de binding met de woonplaats in drie jaar tijd in New Towns wel sterk verbeterd. In 2009 gaf slechts 63,6 procent van de respondenten aan gehecht te zijn aan de woonplaats. Hiermee lag de mate van gehechtheid ruim 12,5 procentpunt onder het Nederlands gemiddelde. Dit kan worden verduidelijkt wanneer er op individuele New Town gemeenten wordt ingezoomd.

In tabel 4.3.2 is de mate van gehechtheid in New Town uitgedrukt in een score tussen 1 en 4. Een 1 staat daarbij voor 'zeer gehecht', een score van 4 staat voor 'helemaal niet gehecht'. Een lagere score staat dus voor een hogere gehechtheid. Op basis van deze score is er een ranglijst gemaakt. In 2012 waren er 414 gemeenten. Voor alle New Town gemeenten geldt dat er zowel in 2009 als in 2012 minimaal 56 respondenten waren die deze vraag hebben beantwoord.

Tabel 4.3.2: Gehechtheid aan woonplaats in New Town gemeenten in 2009 en 2012

Rang 2012	Gemeente	Score 2009	Score 2012
99	Alkmaar	1,86	1,86
153	Hellevoetsluis	2,19	1,92
184	Helmond	2,12	1,96
203	Houten	2,12	1,98
209	Hoorn	2,12	1,98
290	Haarlemmermeer	2,19	2,07
366	Huizen	2,14	2,18
371	Lelystad	2,37	2,19
372	Spijkenisse	2,39	2,19
378	Zoetermeer	2,24	2,22
387	Duiven	2,36	2,25
389	Westervoort	2,36	2,25
392	Capelle aan den IJssel	2,31	2,26
396	Almere	2,41	2,27
400	Nieuwegein	2,51	2,28
402	Purmerend	2,24	2,29
	<i>Gemiddelde Nederland</i>	<i>2,01</i>	<i>1,98</i>

Bron: WoON, 2009; WoON, 2012

Als het gaat om gehechtheid aan de woonplaats bestaan niet alleen verschillen tussen New Towns en niet-New Towns, maar ook tussen individuele New Towns. Inwoners van Alkmaar zijn in beide jaren het meest gehecht aan hun woonplaats. Dit is niet geheel verrassend, gezien het feit dat Alkmaar al een behoorlijk inwoneraantal had voordat de stad aangewezen werd als groeikern. Mogelijk speelt het feit dat Alkmaar hele oude stad met een historische kern is ook een rol. Ook Helmond heeft in 2012 een betere score heeft dan het landelijk gemiddelde. Hiervoor geldt net als bij Alkmaar dat de stad al relatief groot was voordat het groeikernenbeleid startte. Het aandeel nieuwkomers is daardoor naar verhouding laag. De New Towns die in 1970 nog een laag inwonertal hadden, en vervolgens de grootste groei hebben doorgemaakt (Almere, Lelystad, Purmerend, Spijkenisse, Zoetermeer) scoren allen slecht wat betreft binding met de woonplaats. Zij zijn op de lijst van 2012 terug te vinden vanaf rang 371 (van de in totaal 414 gemeenten).

Ook op deze lijst is het verschil in mate van gehechtheid in New Towns tussen 2009 en 2012 goed te zien. De gehechtheid aan de woonplaats is in 2012 gemiddeld gezien sterker dan in 2009. Dit verschil kan mogelijk verklaard worden door de centrumontwikkelingen die in de afgelopen jaren in een aantal New Towns plaats hebben gevonden. Nieuwegein en Spijkenisse scoren in 2012 bijvoorbeeld ruim 0,2 punt beter dan in 2009. Dit zijn beide steden die de afgelopen jaren hebben geïnvesteerd in het stadscentrum en het voorzieningenniveau hebben uitgebreid. Toch scoren deze steden nog steeds lager dan het landelijk gemiddelde. Een andere gemeente waar de woonplaatsgehechtheid sterk is gestegen is Hellevoetsluis. Deze stijging hangt mogelijk samen met de (succesvolle) aanpak om problemen rondom Antilliaanse criminelen met gericht beleid terug te dringen (Gemeente Hellevoetsluis, 2009).

4.3.2 Logistische regressieanalyse woonplaatsgehechtheid

Met een logistische regressieanalyse kan onderzocht worden welke persoonskenmerken de gehechtheid aan de woonplaats kunnen beïnvloeden. Met de analyse kan de kans dat een persoon gehecht is aan zijn woonplaats op basis van persoonskenmerken worden berekend. Hiervoor zijn de categorieën 'zeer gehecht' & 'gehecht' en 'niet gehecht' & 'totaal niet gehecht' opnieuw samengevoegd tot twee categorieën: 'gehecht' en 'niet gehecht'.

Tabel 4.3.3: Logistische regressie analyse woonplaatsgehechtheid 2012, New Town als enige variabele

Variabele	B	S.E.	Wald	Sig.
New Town (1=ja)	-0,489	0,037	171,97	0,000
Constant	1,201	0,010	14548,28	0,000

Nagelkerke R²: 0,004

Bron: WoON, 2012

In het eerste regressiemodel (tabel 4.3.3) is alleen de variabele New Town toegevoegd. Of iemand in een New Town woont is significant van invloed op de woonplaatsgehechtheid. De negatieve B-waarde geeft aan dat mensen in New Towns minder aan hun woonplaats gehecht zijn dan mensen die niet in een New Town wonen. De lage Nagelkerke R² laat echter zien dat dit model slechts een zeer klein deel van de variantie kan verklaren.

Tabel 4.3.4: Logistische regressie analyse woonplaatsgehechtheid 2012

Variabele	Nederland				New Towns			
	B	S.E.	Wald	Sig.	B	S.E.	Wald	Sig.
Geslacht (1=vrouw)	0,178	0,020	82,69	0,000	0,190	0,074	6,554	0,010
Leeftijd	0,001	0,001	3,38	0,066	-0,007	0,003	4,685	0,030
Etniciteit (1+ n.w. allochtoon)	0,325	0,040	67,21	0,000	0,681	0,145	22,004	0,000
Opleiding (midden)	-0,263	0,026	102,70	0,000	-0,315	0,096	10,692	0,001
Opleiding (hoog)	-0,399	0,027	225,77	0,000	-0,535	0,102	27,663	0,000
Kinderen (1=ja)	0,158	0,023	48,85	0,000	0,187	0,086	4,721	0,030
Eigendomsverhouding (1=huur)	-0,008	0,023	0,13	0,716	0,179	0,090	4,011	0,045
New Town (1=ja)	-0,497	0,038	171,72	0,000				
Aantal woonjaren	0,028	0,001	711,86	0,000	0,028	0,004	44,74	0,000
Besteedbaar inkomen (/1000)	-0,001	0,000	3,65	0,056	-0,003	0,002	1,423	0,233
Constant	0,840	0,048	301,97	0,000	0,763	0,197	14,971	0,000

Nagelkerke R²: 0,051

Nagelkerke R²: 0,057

Bron: WoON, 2012

Aan het model kunnen vervolgens meer (persoons)kenmerken worden toegevoegd (tabel 4.3.4). De categorie opleidingsniveau is daarvoor ingedeeld in drie klassen: laag (basisonderwijs, LBO en MAVO/MULO/VMBO), midden (HAVO, VWO en MBO) en hoog (HBO en WO). De B waarde van de variabele New Towns is in het nieuwe model nagenoeg gelijk aan het vorige model (-0,497 om -0,489). Dit laat zien dat persoonskenmerken het verschil tussen New Towns en niet-New Towns niet kunnen verklaren. Het toont aan dat de afwijkende bevolkingssamenstelling in New Towns niet verantwoordelijk is voor het verschil in woonplaatsgehechtheid.

Bij een significantieniveau van 0,05 zijn in zowel New Towns als in heel Nederland zijn vrouwen, niet westerse allochtonen, lager opgeleiden significant meer gehecht aan hun woonplaats (tabel 4.3.4). Dat geldt ook voor gezinnen met kinderen en mensen die al langer in hetzelfde huis wonen. Dit zijn geen verrassende resultaten, omdat dit overeen komt met studies naar de relatie tussen persoonskenmerken en (buurt)gehechtheid (Dekker & Bolt, 2005; Kleinhans & Bolt, 2010). Het besteedbaar inkomen, en de eigendomsverhouding is over heel Nederland gezien niet significant van invloed op de woonplaatsgehechtheid. In New Towns zijn mensen wonend in een huurhuis wel significant meer gehecht aan hun woonplaats. De Nagelkerke R^2 van 0,051 in Nederland laat echter zien dat maar een klein deel van de varianties verklaard kan worden.

De meest opvallende variabele in het tweede regressiemodel is echter de variabele leeftijd. Deze variabele is bij een significantieniveau van 0.05 alleen in New Towns significant. Bij een significantieniveau van 0,1 is leeftijd echter ook in heel Nederland significant. Opvallend daarbij is dat de B-waarde over heel Nederland gezien positief is, terwijl deze waarde bij New Towns negatief is. In tabel 4.3.5 is de woonplaatsgehechtheidsscore uitgesplitst naar leeftijd voor New Towns en niet-New Towns (alle overige gemeenten). Voor niet-New Towns geldt: hoe ouder, hoe hoger de gehechtheidsscore. Dit betekent dat ouderen dus meer gehecht zijn aan hun woonplaats. Bij New Towns is dit echter niet het geval. Daar scoort de jongste leeftijdscategorie hoger dan alle andere leeftijdscategorieën. In iedere leeftijdscategorie scoren New Towns lager dan niet-New Towns. Dit is echter niet het geval bij de jongste leeftijdscategorie. De jongste leeftijdsgroep in New Towns scoort qua gehechtheid nagenoeg gelijk aan leeftijdsgenoten die niet in een New Town wonen.

Tabel 4.3.5: Woonplaatsgehechtheidsscore 2012 in New Towns en niet-New Towns uitgesplitst naar leeftijdscategorie

Leeftijdscategorie	New Towns	Niet-New Towns
18-29	2,07	2,08
30-49	2,14	1,99
50-64	2,16	1,95
65+	2,09	1,85

Bron: WoON, 2012

Dit verschil kan verklaard worden door de groei die de New Towns in de jaren '70 en '80 hebben doorgemaakt. De nieuwe bewoners hadden geen binding met de woonplaats. In 2012

behoort de groep die in de jaren '70 en '80 in New Towns is komen wonen, tot de oudere leeftijdscategorieën. Anno 2012 blijkt deze groep nog steeds minder gehecht te zijn aan de woonplaats. De jongste leeftijdsgroep lijkt zich echter wel verbonden te voelen met de woonplaats. Zij lijken wel een binding te hebben met de stad, mogelijk omdat ze er opgeroeid zijn en er bijvoorbeeld vrienden hebben wonen. New-Towns en overige gemeenten groeien qua woonplaatsgehechtheid dus mogelijk naar elkaar toe.

In het Woon Onderzoek is er ook gevraagd naar hoe vaak men deel neemt aan activiteiten. Deze kunnen ook aan het regressiemodel worden toegevoegd. Zo is er gevraagd of men lid van een club is en hoe vaak men vrienden en familie bezoekt. Indien het antwoord 1x per maand of vaker is, telt dit als een '1' in het regressiemodel. Met activiteiten in het model erbij, stijgt Nagelkerke R² in Nederland van 0,051 tot 0,062 (tabel 4.3.6). Ondanks relatief grote stijging blijft de Nagelkerke R² laag.

Tabel 4.3.6: Logistische regressie analyse woonplaatsgehechtheid 2012, met activiteiten

Variabele	Nederland				New Towns			
	B	S.E.	Wald	Sig.	B	S.E.	Wald	Sig.
Geslacht (1=vrouw)	0,160	0,020	65,84	0,000	0,165	0,075	4,879	0,027
Leeftijd	0,002	0,001	10,34	0,001	-0,007	0,003	4,479	0,034
Etniciteit (1=n.w. allochtoon)	0,382	0,040	91,28	0,000	0,699	0,146	22,945	0,000
Opleiding (midden)	-0,300	0,026	132,55	0,000	-0,338	0,097	12,221	0,000
Opleiding (hoog)	-0,459	0,027	291,36	0,000	-0,565	0,102	30,353	0,000
Kinderen (1=ja)	0,169	0,023	55,10	0,000	0,187	0,086	4,732	0,030
Eigendomsverhouding (1=huur)	0,036	0,023	2,50	0,113	0,210	0,090	5,430	0,020
New Town (1=ja)	-0,482	0,038	159,92	0,000				
Aantal woonjaren	0,027	0,001	687,85	0,000	0,028	0,004	43,205	0,000
Besteedbaar inkomen (/1000)	-0,001	0,000	7,96	0,005	-0,003	0,002	1,985	0,159
Lid van club	0,296	0,020	215,49	0,000	0,169	0,076	4,961	0,026
Bezoek vrienden	0,493	0,043	131,16	0,000	0,142	0,168	0,709	0,400
Bezoek familie	0,375	0,049	58,50	0,000	0,479	0,187	6,573	0,010
Constant	-0,149	0,077	3,76	0,052	0,128	0,295	0,189	0,663
	Nagelkerke R ² : 0,062				Nagelkerke R ² : 0,063			

Bron: WoON, 2012

In zowel New Towns als heel Nederland heeft het lid zijn van een club een positief effect op de woonplaatsgehechtheid. Ook het vaak bezoeken van familie en vrienden heeft een positief effect op de woonplaatsgehechtheid. In New Towns is de variabele 'bezoek vrienden' niet significant, over heel Nederland gezien is dit echter wel het geval. Mensen die minimaal 1x per maand vrienden bezoeken zijn meer gehecht aan hun woonplaats.

4.3.3 Binding met de buurt

Ook als het gaat om binding met de buurt scoren New Town gemeenten significant lager dan alle andere type gemeenten (tabel 4.2.7). Het verschil met het Nederlands gemiddelde is echter minder groot als bij de mate waarin bewoners gehecht zijn aan hun woonplaats. Dat slechts 57,3 procent van de New Town bewoners gehecht is aan hun buurt wil niet zeggen dat de bewoners 'gehechter' zijn aan hun buurt dan aan hun woonplaats. Ruim 23 procent geeft

namelijk aan het niet eens en niet oneens te zijn met deze stelling. Deze antwoordmogelijkheid bestond niet op de vraag over de mate van gehechtheid aan de woonplaats.

Tabel 4.3.7: Antwoorden op de stelling: 'ik ben gehecht aan deze buurt', 2012

	Eens	Niet eens/Niet oneens	Oneens
G4	59,8	18,4	21,8
G34	56,6	20,4	23,0
New Towns	57,3	23,2	19,5
Overig	62	20,4	17,6
Nederland	60,1	20,3	19,6

$\chi^2 = 4846,756$; $p = 0,000$; Cramer's $V = 0,020$ (G4, G34 en Overig zijn bij deze toets samengevoegd tot de categorie niet-New Towns)

Bron: WoON, 2012

Van de binding met de buurt kan ook een regressiemodel gemaakt worden. Hierbij staat de categorieën 'eens' op de stelling 'ik ben gehecht aan deze buurt' voor gehecht, de overige categorieën staan voor niet gehecht. De Nagelkerke R^2 is bij de gehechtheid met de buurt is voor zowel New Towns als Nederland hoger als bij het model van de gehechtheid met de woonplaats (tabel 4.3.8). Het model toont veel overeenkomsten met het regressiemodel van de woonplaatsgehechtheid. Vrouwen, niet-westerse allochtonen en gezinnen met kinderen zijn significant meer gehecht aan hun buurt.

Tabel 4.3.8: Logistische regressie analyse buurtgehechtheid 2012

Variabele	Nederland				New Towns			
	B	S.E.	Wald	Sig.	B	S.E.	Wald	Sig.
Geslacht (1=vrouw)	0,216	0,018	150,758	0,000	0,303	0,072	17,942	0,000
Leeftijd	0,018	0,001	689,056	0,000	0,019	0,003	40,069	0,000
Etniciteit (1=n.w. allochtoon)	0,295	0,033	78,131	0,000	0,478	0,124	14,801	0,000
Opleiding (midden)	-0,197	0,023	75,792	0,000	-0,113	0,090	1,558	0,212
Opleiding (hoog)	-0,254	0,024	115,214	0,000	-0,223	0,098	5,209	0,022
Kinderen (1=ja)	0,222	0,020	120,450	0,000	0,179	0,082	4,690	0,030
Eigendomsverhouding (1=huur)	-0,275	0,020	186,809	0,000	-0,140	0,085	2,704	0,100
New Town (1=ja)	-0,166	0,036	20,770	0,000				
Aantal woonjaren	0,033	0,001	1343,470	0,000	0,029	0,004	51,882	0,000
Besteedbaar inkomen (/1000)	0,002	0,000	22,574	0,000	0,002	0,002	0,976	0,323
Constant	-1,003	0,044	521,289	0,000	-1,334	0,192	48,114	0,000
	Nagelkerke R^2 : 0,128				Nagelkerke R^2 : 0,093			

Bron: WoON, 2012

Het grootste verschil met het model van de woonplaatsgehechtheid zijn de categorieën 'eigendomsverhouding' en 'besteedbaar inkomen'. In Nederland zijn mensen die een woonhuis bewonen en hogere inkomens significant meer gehecht aan hun buurt (bij een significantieniveau van 0,05). Dit geldt echter niet voor New Towns, daar zijn beide variabelen niet significant. Dit is opvallend gezien New Towns gemiddeld meer koopwoningen hebben dan andere steden (de overige gemeenten hebben gemiddeld wel meer koopwoningen, tabel 4.2.5). Ook de variabele opleidingsniveau (midden) is niet significant in New Towns. Hoger

opgeleiden verschillen echter wel significant, zij zijn (net als in niet-New Towns) minder gehecht aan hun buurt.

Daarnaast zijn ouderen zowel in New Towns als in heel Nederland significant meer gehecht aan hun buurt. Dit was niet het geval bij het model van de woonplaatsgehechtheid. In New Towns zijn jongeren juist meer gehecht aan de woonplaats, terwijl in overige gemeenten ouderen hoger scoren qua woonplaatsgehechtheid (tabel 4.3.5). Voor de buurtgehechtheidsscore is dit dus niet het geval, daar geldt zowel voor New Towns als niet-New Towns: hoe hoger de leeftijd, hoe meer men gehecht is aan de buurt.

In tabel 4.3.9 zijn ook activiteiten aan het regressiemodel toegevoegd. De Nagelkerke R² is in Nederland daardoor gestegen naar 0,133. Het lid zijn van een club en het bezoeken van familie en vrienden (minimaal 1x per maand) heeft een positieve uitwerking op de gehechtheidsscore. In New Towns zijn deze variabelen niet significant. Alleen mensen die 1x per maand of vaker familie bezoeken zijn significant meer gehecht aan hun buurt.

Tabel 4.3.9: Logistische regressie analyse buurtgehechtheid 2012, met activiteiten

Variabele	Nederland				New Towns			
	B	S.E.	Wald	Sig.	B	S.E.	Wald	Sig.
Geslacht (vrouw = 1)	0,205	0,018	134,143	0,000	0,284	0,072	15,568	0,000
Leeftijd	0,019	0,001	735,237	0,000	0,020	0,003	40,206	0,000
Etniciteit (1 = n.w. allochtoon)	0,326	0,034	94,521	0,000	0,488	0,125	15,357	0,000
Opleiding (midden)	-0,218	0,023	92,087	0,000	-0,131	0,091	2,086	0,149
Opleiding (hoog)	-0,287	0,024	144,085	0,000	-0,245	0,098	6,213	0,013
Kinderen (1= ja)	0,227	0,020	125,591	0,000	0,179	0,083	4,711	0,030
Eigendomsverhouding (1=huur)	-0,248	0,020	149,847	0,000	-0,118	0,086	1,896	0,169
New Town (1=ja)	-0,157	0,037	18,376	0,000				
Aantal woonjaren	0,033	0,001	1321,570	0,000	0,029	0,004	50,499	0,000
Besteedbaar inkomen (/1000)	0,002	0,000	17,667	0,000	0,002	0,002	0,645	0,422
Lid van club	0,153	0,018	72,094	0,000	0,131	0,073	3,227	0,072
Bezoek vrienden	0,385	0,041	88,920	0,000	0,140	0,163	0,736	0,391
Bezoek familie	0,258	0,046	30,741	0,000	0,372	0,187	3,964	0,046
Constant	-1,711	0,072	565,311	0,000	-1,860	0,291	40,879	0,000
	Nagelkerke R ² : 0,133				Nagelkerke R ² : 0,097			

Bron: WoON, 2012

4.3.4 Verhuigeneigdheid

Ondanks dat New Towns slechter scoren op het onderdeel 'gehechtheid aan de woonplaats' en 'gehechtheid aan de buurt' scoren ze beter op het onderdeel verhuigeneigdheid (tabel 4.3.4). Slechts 7,7 procent van de New Town bewoners beantwoordde de vraag: 'Wilt u binnen twee jaar verhuizen' met 'beslist wel'. Tegelijkertijd antwoordde 66,9 procent 'beslist niet' dit is ruim 10 procentpunt meer dan de categorie G4. Ondanks dat bewoners dus minder gehecht zijn aan hun woonplaats en buurt is de verhuigeneigdheid niet hoger. De lagere mate van gehechtheid leidt dus niet tot een verhuiswens. Mogelijk kan de lage verhuigeneigdheid in New Towns ook verklaard worden door de relatief kleine groep 18-29 jarigen (tabel 4.2.10). Dit is een groep waarbij de verhuigeneigdheid traditioneel juist hoog is. Dit kan gecontroleerd worden met een regressie analyse.

Tabel 4.3.10: Antwoord op de vraag: 'Wilt u binnen twee jaar verhuizen?' in 2012 in procenten

	Beslist niet	Eventueel wel, misschien	Zou wel willen, kan niets vinden	Beslist wel	Ik heb reeds andere huisvesting/ woning gevonden	Weet niet
G4	56,2	18,9	4,4	13,3	1,6	5,5
G34	62,2	16,8	2,5	10,6	1,9	6,0
New Towns	66,9	15,6	2,2	7,7	0,9	6,8
Overig	70,8	13,9	1,9	5,7	1,1	6,7
Nederland	66,3	15,5	2,4	8,1	1,3	6,4

Bron: WoON, 2012

Tabel 4.3.11 laat een logistische regressie analyse zien met het 'type' gemeente als enige variabele. De variabele verhuiscategorie is daarvoor ingedeeld in twee categorieën: niet (de categorie 'beslist niet') en (eventueel) wel (alle overige categorieën). De categorie (eventueel) wel heeft in de regressie analyse een score van 1. De positieve B waarde bij New Towns laat dus zien dat inwoners van New Towns meer verhuiscategorie zijn dan inwoners van overige gemeenten, maar wel minder verhuiscategorie zijn dan inwoners van de G4 of van de G34. Alle variabelen zijn significant.

In tabel 4.3.12 zijn er ook enkele persoonskenmerken aan de regressieanalyse toegevoegd. Belangrijk is nu het verschil tussen de B waarde van New Towns en de B waarde van G34. Dit verschil geeft namelijk aan of het verschil in verhuiscategorie tussen New Towns en G34 gemeenten verklaard kan worden door persoonskenmerken. Door de variabelen leeftijd, opleidingsniveau, eigendomsverhouding en inkomen toe te voegen, is het verschil tussen beide B waarden voor een groot deel teruggebracht. Het verschil in B waarde is verkleind van 0,124 naar 0,055. Opnieuw zijn alle variabelen significant bij een significantieniveau van 0,01. Persoonskenmerken zijn dus voor een groot deel verantwoordelijk voor het verschil in verhuiscategorie. Een hogere leeftijd, een hoger inkomen en het bezitten van een koopwoning leiden tot een lagere verhuiscategorie. Mensen met een hoog opleidingsniveau zijn juist meer verhuiscategorie. Deze resultaten komen overeen met eerder onderzoek naar verhuiscategorie (Tillema et al., 2004).

Toch kunnen persoonskenmerken het verschil in verhuiscategorie met overig Nederland niet 'weg verklaren'. Er blijft een verschil bestaan tussen de drie typen steden en overig Nederland. In steden is men minder verhuiscategorie dan in de rest van Nederland (tabel 4.3.12). Wel laat de logistische regressieanalyse zien dat inwoners van New Towns ook na toevoeging van persoonskenmerken aan de analyse van de drie typen steden het minst verhuiscategorie zijn.

Tabel 4.3.11: Logistische regressie analyse verhuisgeneigdheid met gemeente type als variabele

Variabele	B	S.E.	Wald	Sig.
New Town (1=ja)	0,174	0,034	26,591	0,000
G4 (1= ja)	0,478	0,025	358,905	0,000
G34 (1=ja)	0,298	0,020	225,298	0,000
Constant	-0,679	0,010	4466,640	0,000

Nagelkerke R²: 0,010

Bron: WoON, 2012

Tabel 4.3.12: Logistische regressie analyse verhuisgeneigdheid

Variabele	B	S.E.	Wald	Sig.
New Town (1=ja)	0,122	0,039	9,872	0,002
G4 (1= ja)	0,283	0,029	96,024	0,000
G34 (1=ja)	0,177	0,023	60,307	0,000
Leeftijd	-0,029	0,001	2284,310	0,000
Opleiding (midden)	0,179	0,024	57,262	0,000
Opleiding (hoog)	0,443	0,025	326,103	0,000
Eigendomsverhouding (1=huur)	0,533	0,021	675,738	0,000
Besteedbaar inkomen (/1000)	-0,002	0,000	33,178	0,000
Constant	0,284	0,043	44,653	0,000

Nagelkerke R²: 0,108

Bron: WoON, 2012

5 Identiteit: Casestudy Houten & Nieuwegein

In dit hoofdstuk wordt er een vergelijking gemaakt tussen twee New Towns: Houten en Nieuwegein. Er zal daarbij meer specifiek gekeken worden naar de manier waarop de twee New Towns zich hebben ontwikkeld en hoe het in de twee New Towns met de identiteit gesteld is. Daarnaast zal er in dit hoofdstuk worden ingaan op de huidige opgaven voor New Towns.

5.1 Methodologie

Groei kerngemeenten kregen in de jaren '60 en '70 de opdracht om snel en explosief te groeien, maar waren bij de invulling van deze groei redelijk vrij. In dit hoofdstuk wordt er gekeken naar twee New Towns die een verschillende invulling hebben gegeven aan het groeikernenbeleid. Er is gekozen voor een vergelijking tussen Houten en Nieuwegein omdat de twee steden qua woonplaatsgehechtheid erg van elkaar verschillen. Houten scoort op het landelijk gemiddelde, terwijl Nieuwegein lager scoort (tabel 4.3.2). Toch zijn beide gemeenten wel goed met elkaar te vergelijken. Beide gemeenten zijn aangewezen als groeikern voor Utrecht en zijn in dezelfde periode gegroeid. Nieuwegein is de grootste van de twee gemeenten. Het heeft in 2013 ongeveer 60.000 inwoners. Houten telt bijna 50.000 inwoners (CBS Statline, 2013). Het centrum van beide gemeenten is slechts enkele kilometers van elkaar verwijderd. De twee gemeenten worden van elkaar gescheiden door de A27 en het Amsterdam-Rijnkanaal. Het is hierom interessant om de verschillen in ontwikkeling tussen Houten en Nieuwegein nader te bekijken en te zien welke gevolgen de beleidskeuzes in de jaren '60 en '70 hebben gehad voor de huidige situatie.

Er is niet gekozen om interviews af te nemen met inwoners van de gemeenten, maar er is gekozen voor interviews met experts. Er zijn interviews afgenomen met ambtenaren van de gemeenten Houten en Nieuwegein. Zij zijn namelijk het beste op de hoogte van de in het verleden gemaakte keuzes en de uitwerking daarvan op de stad. Daarnaast zijn zij ook het best geïnformeerd over de huidige opgaven voor de steden. De gemeenten zijn per email benaderd. Naar aanleiding van de interviews bij de gemeenten zijn er nog twee interviews afgenomen, een met iemand die betrokken is bij het Nieuwe Steden overleg, en een interview met Fleur Gieben, die betrokken is bij een onderzoek naar cultuur in New Towns. Daarmee zijn er in totaal vier interviews afgenomen. Deze zijn gehouden in juni en juli 2013 en duurden gemiddeld ongeveer 1 uur en 10 minuten. Bij de interviews in Houten en Nieuwegein is er gebruik gemaakt van een topiclijst (bijlage 1)³. Naast interviews is er voor dit hoofdstuk ook email-correspondentie met de gemeenten, beleidsstukken en andere onderzoeken van Houten en Nieuwegein gebruikt.

³De interviews zijn op aanvraag beschikbaar.

5.2 Houten

Houten is tussen 1960 en 2012 van ongeveer 3.500 naar 48.000 inwoners gegroeid. De groei is op te splitsen in twee delen: de eerste groeifase tijdens de jaren '70 en '80 tijdens het groeikernenbeleid en de tweede groeifase na de jaren '90 door de aanleg van de VINEX locatie Houten-Zuid. In eerste instantie was het de bedoeling dat Houten nog veel verder door zou groeien. Maar door weerstand uit het 'dorpje' Houten is de eerste groeitaak beperkt gebleven tot een groei naar 30.000 inwoners. De laatste wijk binnen de oude rondweg werd halverwege de jaren '90 opgeleverd. Met aanwijzing als VINEX-locatie volgde de tweede grote groeifase van Houten in zuidelijke richting. Houten kent een opvallende stedenbouwkundige opzet. Het heeft een rondweg in de vorm van een '8'. De VINEX locatie Houten-Zuid vormt het onderste deel van de 8. Het oudere noordelijke gedeelte staat door de fietsvriendelijke opzet bekend als fietsstad met de centrale fietszone als middelpunt.

Figuur 5.2.1: Kaart van Houten

Bron: Google Maps, 2013

5.2.1 Kerngegevens

Houten heeft een relatief groot aantal inwoners met een hoog opleidingsniveau (HBO en WO). Van de andere New Towns hebben alleen Capelle aan den IJssel en Huizen een groter aandeel hoog opgeleiden (tabel 5.2.1). Daarnaast is het gemiddeld besteedbaar inkomen in Houten niet alleen hoger dan het landelijk gemiddelde, maar ook hoger dan in alle andere New Towns. Daarnaast kan Houten volgens geïnterviewde ambtenaar ook getypeerd worden als “een christelijke gemeente met kerken die actief in de samenleving staan en activiteiten organiseren.”

Tabel 5.2.1: Opleidingsniveau in New Towns (2012)

Gemeente	Laag	Midden	Hoog
Haarlemmermeer	28,1	40,9	31,0
Almere	28,8	40,6	30,6
Huizen	29,3	29,7	41,0
Zoetermeer	30,0	40,1	30,0
Capelle aan den IJssel	31,2	32,3	36,5
Hoorn	31,7	43,4	25,0
Hellevoetsluis	31,9	41,2	26,8
Houten	34,8	32,0	33,2
Nieuwegein	36,4	41,4	22,2
Alkmaar	36,6	34,9	28,4
Lelystad	36,6	39,8	23,6
Helmond	37,3	37,0	25,8
Duiven	37,9	38,0	24,1
Purmerend	40,1	32,8	27,1
Westervoort	41,7	36,2	22,1
Spijkenisse	47,7	34,3	18,0
<i>New Towns</i>	33,8	37,9	28,3
<i>Nederland</i>	34,5	35,8	29,7

Bron: WoON, 2012

Tabel 5.2.2: Gemiddeld besteedbaar inkomen (2012, definitie CBS)

Gemeente	Inkomen
Houten	45.875
Huizen	45.298
Haarlemmermeer	42.831
Spijkenisse	40.576
Zoetermeer	40.378
Capelle aan den IJssel	39.858
Duiven	39.813
Helmond	39.699
Nieuwegein	39.057
Almere	39.005
Hellevoetsluis	38.982
Purmerend	38.139
Westervoort	37.990
Hoorn	37.457
Lelystad	37.197
Alkmaar	36.579
<i>New Towns</i>	39.801
<i>Nederland</i>	38.254

Bron: WoON, 2012

De stedenbouwkundige opzet van Houten wordt door de inwoners goed gewaardeerd. Dat blijkt uit de leefbaarheidsonderzoeken waarin inwoners wordt gevraagd een rapportcijfer aan de gemeente te geven. Bij het laatste leefbaarheidsonderzoek uit 2012 scoorde Houten een 7,8 voor de woonomgeving. Bovendien is het verschil tussen het hoogste cijfer en laagste cijfer dat in de zes afzonderlijke wijken gegeven werd slechts 0,1 punt (Dimensius, 2013).

De werkgelegenheid groeide niet mee met de snelle bevolkingstoename. Het bouwen van woningen stond centraal. Er ontstond daardoor een grote uitgaande forensenpendel. De werkgelegenheid kwam pas later op gang. In 2012 telde Houten in totaal 23.617 arbeidsplaatsen. Dit houdt in dat er per inwoner in de leeftijdscategorie 15 tot 65 jaar 0,71 arbeidsplaats beschikbaar is. Dit betekent echter niet dat al deze 23.617 arbeidsplaatsen worden opgevuld door inwoners van Houten. Doordat de werkgelegenheid pas volgde na de bevolkingsgroei, werken veel Houtenaars nog steeds buiten de eigen gemeente (voornamelijk in Utrecht). In Houten is er daarom niet alleen meer sprake van een grote uitgaande

forensenpendel, maar ook van een inkomende forensenpendel. De grootste sector in Houten is de handel. Deze sector is verantwoordelijk voor ruim 21 procent van de werkgelegenheid in Houten (Provincie Utrecht, 2013; CBS Statline, 2013).

5.2.2 Identiteit en toekomstige opgaven

“Wat je heel vaak over Houten hoort is: ‘het is zo saai en er gebeurt niets.’ Ja... het is geen Utrecht. Het andere geluid is dat er heel veel mensen hier in Houten zijn die zeggen: ‘het is zo heerlijk wonen hier, met het fietsen, het is rustig, het is veilig, het is goede kwaliteit hier. Mag dat je identiteit zijn?’”

- Medewerker gemeente Houten over de Houtense identiteit.

De geïnterviewde medewerker van de gemeente Houten geeft aan dat de snelle bevolkingsgroei in Houten niet heeft geleid tot een negatief imago. Wel krijgt Houten nog wel eens het imago *“saai en burgerlijk”* opgespeld. Dit wordt vooral genoemd door nieuwe inwoners. *“Ze komen meestal vanuit Utrecht, dat is hun kader.”* Houten heeft geen uitgebreid centrum met een groot aantal voorzieningen, zoals wel het geval is in Nieuwegein. Wel heeft het centrum van Houten de afgelopen jaren een opknopbeurt gehad en is het uitgebreid met een meerdere winkels. Uit leefbaarheidsonderzoeken komt naar voren dat er vooral een gebrek is aan horeca en uitgaansmogelijkheden. Toch ziet de gemeente het ‘saai’ imago niet als een ‘identiteitsprobleem’. Er is om die reden ook geen beleid dat zich richt op het imago van Houten. Het saai imago wordt eerder gezien als onderdeel van de Houtense identiteit. De geïnterviewde ambtenaar omschrijft de Houtense identiteit als *“een rustige gemeente waar het prettig wonen is.”* Hij geeft daarnaast aan dat de gemeente een heel actief verenigingsleven kent. Dit draagt mogelijk bij aan de betrokkenheid van mensen bij hun buurt/woonplaats. In het leefbaarheidsonderzoek van 2012 geeft namelijk 93 procent van de Houtenaars aan zich medeverantwoordelijk te voelen voor hun buurt. Daarnaast geeft 85 procent aan bereid te zijn een actieve bijdrage te leveren aan de leefbaarheid en veiligheid in de buurt (Dimensus, 2013).

Houten heeft nu een relatief jonge bevolking. Dit komt door het lage aantal inwoners van 65 jaar en ouder (tabel 5.2.3). Volgens de bevolkingsprognose van het CBS uit 2011 gaat dit echter wel veranderen. Ruim een kwart van de Houtense bevolking is volgens deze prognose in 2040 65 jaar of ouder. Het aandeel 65 plussers in Houten is dan ongeveer gelijk aan het landelijk gemiddelde. Dit betekent dat er een grote vergrijzingsgolf aan zal komen. Deze vergrijzingsgolf is in New Towns een stuk groter dan in andere steden. In Utrecht blijft het aandeel 65 plussers in 2040 bijvoorbeeld beperkt tot 14,6 procent. De geïnterviewde medewerker geeft aan dat de gemeente zich echter (nog) niet actief richt op deze aankomende vergrijzingsgolf en zet vooral in op het behouden van de kwalitatief hoogwaardige woonomgeving. Wel wordt er rekening gehouden met de behoefte op de woningmarkt, waar er nu meer vraag komt naar gelijkvloerse appartementen. *“Zo ben ik nu betrokken bij een project in het oude dorp, waar er een lagere school weg gaat en seniorenappartementen voor terug komen”.*

Tabel 5.2.3: Prognose aantal inwoners in Houten, Nieuwegein en Utrecht naar leeftijdscategorie in 2040, in procenten

	2013				Prognose 2040			
	<20	20-65	65+	Aantal inw.	<20	20-65	65+	Aantal inw.
Houten	27,8	61,2	10,8	48.416	28,1	46,4	25,5	53.000
Nieuwegein	21,9	62,6	15,5	60.872	22,0	51,0	27,0	58.000
Utrecht	22,5	67,5	10,0	321.989	23,1	62,3	14,6	440.000
Nederland	23,1	60,1	16,8	16,7 mln	21,5	52,6	25,9	17,8 mln

Bron: CBS Statline, 2013

De problemen die in Houten als eerste door de inwoners genoemd worden zijn volgens het leefbaarheidsonderzoek al jaren hetzelfde: verkeersproblemen (zowel parkeerproblemen als te hard rijden), zwerfafval en overlast van jongeren. Dit zijn opvallend genoeg geen van allen problemen die gerelateerd zijn aan het voormalige groeikernenbeleid. Doordat de kwaliteit van de woonomgeving in Houten al vanaf de eerste uitbreidingsfase centraal is komen te staan, zijn veel nadelen van de snelle groei ondervangen. Houten heeft ondanks de groei een positief imago op de woningmarkt, dit in tegenstelling tot het naburige Nieuwegein, waar voor 2040 een bevolkingskrimp is voorspeld (tabel 5.2.3).

5.3 Nieuwegein

Nieuwegein is in 1971 ontstaan door de samenvoeging van de gemeenten Jutphaas en Vreeswijk. In 1960 hadden deze twee dorpen samen 8.000 inwoners. Inmiddels zijn de twee dorpen aan elkaar vastgegroeid en heeft Nieuwegein ruim 60.000 inwoners (CBS Statline, 2013). Tussen Jutphaas en Vreeswijk in ligt nu het stadscentrum van Nieuwegein. Het hele gebied tussen de A12 in het noorden, het Amsterdam-Rijnkanaal en het Lekkanaal in het oosten, de Lek in het zuiden en de A2 in het westen is inmiddels nagenoeg voltooid (figuur 5.2.2).

Figuur 5.2.2: Kaart van Nieuwegein

Bron: Google Maps, 2013

5.3.1 Kernegegevens

De eerste uitbreidingswijken moesten vooral snel en goedkoop gebouwd worden. Als eerste werd de wijk Jutphaas/Wijkersloot gebouwd. Dit is de wijk waar de gemeente als eerste een wijkgerichte aanpak is gestart. Dat was nodig omdat de leefbaarheid er het minst goed was. Nieuwegein werkt samen met woningcorporaties Mitros en Jutphaas Wonen om de leefbaarheid in deze wijken te verbeteren. Ook in de *bloemkoolwijken* Batau-Zuid en Doorslag is de leefbaarheid onder druk te komen staan. Er is bij de opzet van deze wijken gekozen om in wat hogere dichtheden te bouwen. Ook stedenbouwkundig voldoen de wijken niet meer aan de wensen van deze tijd. Hoewel er in deze wijken momenteel nog geen sprake is van 'grootschalige verloedering', zijn er toch investeringen noodzakelijk om te voorkomen dat deze wijken doorgroeien tot de nieuwe probleemwijken van Nederland. Het gaat hier bijvoorbeeld om kleine aanpassingen als het oplossen van parkeerproblemen, het creëren van ontmoetingsplekken, maar ook om sociale programma's die gericht zijn op jongeren en ouderen (Gemeente Nieuwegein, 2009).

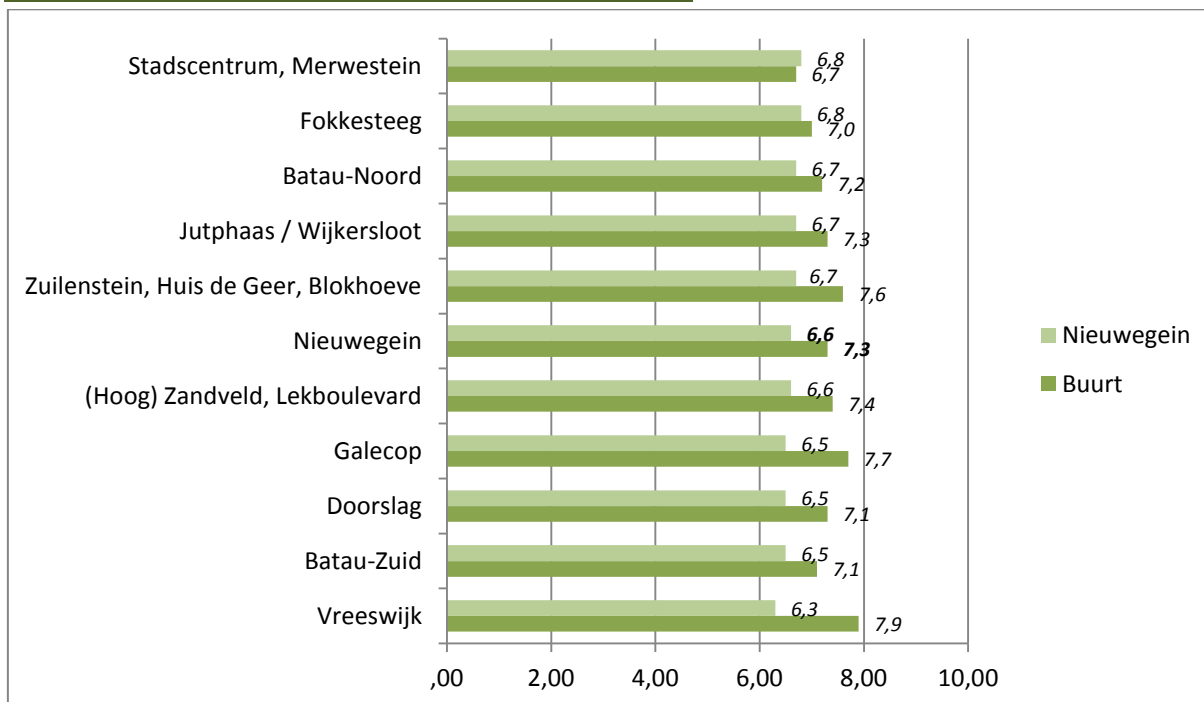
“Wij hebben als doel om de kinderen die in Nieuwegein zijn opgegroeid en die nu graag een huis zouden willen hebben, te faciliteren en vast te houden voor de stad. Dit proberen wij onder andere te bereiken door startersleningen te verstrekken.”

- Medewerker gemeente Nieuwegein over het behouden van jongeren in Nieuwegein.

Doordat er veel dezelfde type (eengezins)woningen zijn gebouwd kent Nieuwegein net als Houten een vrij homogene bevolkingssamenstelling. In Nieuwegein wonen vooral veel mensen met een opleiding in de categorie ‘midden’ (HAVO/VWO/MBO). En wonen daarnaast relatief weinig mensen met een hoog opleidingsniveau (tabel 5.1.1). In vergelijking met Houten ligt ook het gemiddeld besteedbaar inkomen op een iets lager niveau (tabel 5.2.2). Het gemiddeld inkomen is daarmee ongeveer gelijk aan de rest van Nederland. De geïnterviewde medewerker van de gemeente Nieuwegein geeft aan dat *“het beleid er inmiddels op is gericht om meer verschillende woonmilieus te creëren.”* Het gaat dan bijvoorbeeld om het vasthouden van jongeren, maar ook om het realiseren van meer verschillende type woningen.

Nieuwegein telt 43.142 arbeidsplaatsen. Dit betekent dat er 0,97 banen zijn per inwoner tussen 15 en 65 jaar. De stad kent in hiermee vergelijking met Houten (0,71) een relatief veel bedrijvigheid. De geïnterviewde deelnemer aan het Nieuwe Steden Overleg bevestigt de gunstige economische structuur van de stad. *“Nieuwegein scoort wat betreft werkgelegenheid beter dan andere New Towns. De meeste New Towns hebben van oudsher een woonfunctie en zijn daardoor wat betreft werkgelegenheid in sterke mate gericht op de regio.”* Mogelijk heeft de stad dit te danken aan de goede bereikbaarheid. De banen zijn vooral te vinden in de handel en in de zorg. Het grote aantal arbeidsplaatsen in de zorg is met name te danken aan het St. Antonius Ziekenhuis, dat een van de grootste werkgevers van de stad is. (Provincie Utrecht, 2013; CBS Statline, 2013).

Figuur 5.2.3: Rapportcijfer voor de buurt en voor Nieuwegein

Bron: Dimensius, 2007

Uit de Inwonersenquête van 2010 blijkt dat Nieuwegein gemiddeld met een rapportcijfer van 6,7 wordt gewaardeerd (Gemeente Nieuwegein, 2011c). Voor het jaar 2006 zijn er ook rapportcijfers voor afzonderlijke wijken beschikbaar. Er kan dan een vergelijking gemaakt worden tussen de verschillende wijken. Nieuwegein werd in 2006 gemiddeld met een 6,6 gewaardeerd (figuur 5.2.3). De buurt kreeg op de wijk ‘Stadscentrum, Merwestein’ na in iedere wijk een beter cijfer dan de stad. Gemiddeld scoorde de buurt in Nieuwegein een 7,3. Opvallend is daarbij dat inwoners van het oude dorp Vreeswijk hun buurt het beste waarden (7,9). Tegelijkertijd waarden de bewoners van Vreeswijk echter hun woonplaats met een rapportcijfer van 6,3 het laagst (Dimensius, 2007).

Dit beeld komt ook terug als er gekeken wordt naar gehechtheid aan de buurt. Inwoners van Vreeswijk zijn het meest gehecht aan hun buurt. Ongeveer 78 procent gaf in 2006 aan (zeer) gehecht te zijn aan de buurt. Het gemiddelde van Nieuwegein lag toen op 58 procent. Ook in het andere dorp, Jutphaas, lag de gehechtheid boven het Nieuwegeins gemiddelde. Zo zei 67 procent van de inwoners van Jutphaas (inclusief Wijkersloot) (zeer) gehecht te zijn aan de buurt (Dimensius, 2007). De Inwonerenquête van 2010 laat een vergelijkbaar beeld zien. Hoewel de percentages van 2006 en 2010 niet exact vergelijkbaar zijn (bij het onderzoek van 2006 ontbrak de antwoordcategorie ‘neutraal’) scoorde wederom Vreeswijk het beste op het onderdeel buurtgehechtheid. Ook in de wijk Jutphaas/Wijkersloot lag de gehechtheid boven het gemiddelde van Nieuwegein. In beide metingen is de gehechtheid aan de buurt in de twee oudere dorpen dus bovengemiddeld groot.

5.3.2 Identiteit en toekomstige opgaven

“Maar hoe is het om te leven in deze uit de klei- en zandgrond gestampte nieuwbouww stad? Afgaand op de reacties van niet-Nieuwegeiners: ronduit verschrikkelijk. Niet iedereen is zo direct - je kunt het ook bot noemen - als mijn goede collega A., die graag op luide toon mag roepen: ‘Nieuwegein? Ik zou er nog niet dood gevonden willen worden.’

Ik ben er aan gewend. Buitenstaanders kunnen zich er niets bij voorstellen dat ik in de stad woon die enkele jaren geleden door lezers van de Volkskrant nog tot de op één na lelijkste van Nederland werd gebombardeerd - net na Almere. En ze kunnen al helemaal niet bevatten dat ik het er ook nog plezierig vind.”

- Nieuwegeiner Johan Nebbelinger in Trouw over Nieuwegein (Trouw, 2012).

Zoals het krantenartikel hierboven al aangeeft, heeft Nieuwegein te maken met een negatief imago. De geïnterviewde ambtenaar kan dit negatieve imago bevestigen. *“Mensen die uit Jutphaas komen zeggen altijd: ‘Ik kom uit Jutphaas.’ En mensen die uit Vreeswijk komen zeggen: ‘Ik kom uit Vreeswijk.’ Die zeggen liever niet ik kom uit Nieuwegein. Daar zijn ze dan blijkbaar toch minder trots op.”* Ook met de identiteit in Nieuwegein is het niet goed gesteld. *“Misschien is er wel helemaal geen identiteit in Nieuwegein, het ontbreekt er in ieder geval aan.”* Daarnaast is ook de betrokkenheid bij de gemeente gedaald. In 2007 gaf 55 procent aan zich betrokken te voelen bij de gemeente, in 2010 was dit percentage nog 42 procent (Gemeente Nieuwegein 2011a; 2011b).

Al deze ontwikkelingen hebben ertoe geleid dat de gemeente zich actief inzet om het imago van Nieuwegein te verbeteren. Dat is begonnen met de vernieuwing van de binnenstad. Niet alleen het voorzieningenniveau is met deze ontwikkeling verhoogd, het heeft de stad ook een compleet andere aanblik gegeven. De geïnterviewde medewerker vertelt dat dit groots is aangepakt. *“Ik vind dat we met de binnenstadsontwikkeling wel lef hebben getoond. Het is een heel groot en ambitieus project, ik hoop dat inwoners daar ook trots op zijn.”* De binnenstadsontwikkeling was ook de aanleiding voor de gemeente om zich meer te richten op het verbeteren van het imago en op de identiteit, om geïnteresseerde partijen zoals winkels en ontwikkelaars aan te trekken. *“We proberen ons te profileren als een innovatieve, goed bereikbare stad. Met name in de zorg, we hebben een heel goed aangeschreven ziekenhuis.”* Het is nog te kort om het resultaat van al deze ontwikkelingen te kunnen meten. Daarnaast krijgen andere beleidsterreinen voorrang, waardoor er geen geld beschikbaar is voor (nieuwe) investeringen op dit gebied.

Net als Houten krijgt ook Nieuwegein te maken met een grote vergrijzingsgolf (tabel 5.2.3). Daarbij houdt het CBS ook rekening met een bevolkingskrimp voor de stad. Vergrijzing is een onderwerp dat op dit moment hoog op de politieke agenda staat. De geïnterviewde ambtenaar geeft aan dat dit een lastige opgave is voor de gemeente. *“Het is ook een soort ‘grijze pukkel’ die weer weg gaat. Je kunt wel ontzettend gaan in zetten op vergrijzing, maar het is ook iets tijdelijks, wat daarna weer verdwenen is. Maar het is wel heel moeilijk om dit*

voor elkaar te krijgen. Wij hebben zelf niet veel geld, de wooncorporaties hebben niet veel geld, dus wordt gekeken of er op dit terrein samengewerkt kan worden met andere partners, bijvoorbeeld met Achmea of pensioenfondsen.”

Nieuwegein richt zich net als Houten in de komende jaren vooral op het onderhouden van de stad. *“De focus zal vooral liggen op het beheren van de stad, om de kwaliteit te behouden.”* Daarbij zal de leefbaarheid goed gemonitord blijven, zodat er kan worden ingespeeld op ontwikkelingen die een gevaar kunnen vormen voor de leefbaarheid.

5.4 Opgaven voor New Towns

In deze paragraaf wordt er aan de hand van de interviews stilgestaan bij de problemen waar New Towns mee te maken hebben. De vorige paragrafen hebben laten zien dat Houten nauwelijks met ‘New Town gerelateerde problemen’ te maken heeft, terwijl dit wel het geval is in Nieuwegein. Mogelijk kan het verschil tussen de twee steden verklaard worden door het type woningen dat er gebouwd is. In Houten zijn er meer eengezinswoningen gebouwd (tabel 5.4.1). Daarbij is er in Houten bovendien vaker gekozen voor de duurdere type woningen: de vrijstaande woningen en de ‘twee onder één kappers’, terwijl er in Nieuwegein vaker is gekozen voor etagewoningen. Ook de eigendomsverhouding is verschillend in de twee steden. Er zijn in Houten meer koopwoningen dan in Nieuwegein (67,9 procent om 57,6 procent; CBS, 2013). Hierdoor heeft Houten een ander type bevolking aangetrokken als Nieuwegein.

Tabel 5.4.1: Type woningen in Houten en Nieuwegein in procenten (2012)

	Eengezinswoning					Etagewoning
	Vrijstaand	2 onder 1 kap	Hoekwoning	Tussenwoning	Overig	
Houten	6,9	15,6	13,7	39,6	4,7	19,4
Nieuwegein	2,0	3,9	21,4	41,5	0,0	31,1
G4	1,3	1,6	4,8	16,4	0,4	75,5
New Town	5,7	7,9	16,0	41,4	1,6	27,4
G32	7,7	9,7	12,3	31,6	1,5	37,2
Overig	21,0	17,1	13,9	26,0	3,1	18,9
Nederland	14,1	12,5	12,4	27,0	2,2	31,9

Bron: WoON, 2012

De deelnemer van het Nieuwe Steden Overleg kijkt niet op van het verschil tussen Nieuwegein en Houten. *“Nieuwegein heeft meer te maken met typische problemen van een nieuwe stad. Je kan grofweg wel een tweedeling maken tussen de grotere nieuwe steden als Nieuwegein, Capelle a/d IJssel, Zoetermeer, Spijkenisse en Purmerend en de iets kleinere steden als Houten. Die grotere steden hebben dan toch te maken met dezelfde soort problemen. (...) Dit zijn bijvoorbeeld problemen die gerelateerd zijn aan de woningvoorraad.”* De eenzijdige woningvoorraad brengt namelijk twee grote nadelen met zich mee. Allereerst wordt de eenzijdige woningvoorraad (vooral door buitenstaanders) over het algemeen niet meer als aantrekkelijk gezien. Het aanbod van woningen sluit niet meer aan bij de vraag. Als

tweede is het ook lastig om binnen een New Town carrière te maken op de woningmarkt. De meeste woningen zijn eengezinswoningen in de zelfde prijsklasse. Er is nauwelijks aanbod van grotere woningen binnen de gemeente. Hierdoor komen inwoners die een 'stap in hun wooncarrière' willen maken vaker buiten de New Town gemeente terecht (Vossers, 2010).

Volgens de geïnterviewde deelnemer van het Nieuwe Steden Overleg zijn bovendien veel jongeren door de eenzijdige woningvoorraad genoodzaakt om de stad te verlaten. *"Een veel gehoord probleem in nieuwe steden is het vasthouden van jongeren. Jongeren vinden dat er weinig in hun woonplaats te doen is, ze vinden het saai. Aan de andere kant voldoet ook het woningaanbod niet aan de woonwensen van jongeren. Dan zie je dat ze de stad verlaten. Terwijl nieuwe steden de jongeren juist zo hard nodig hebben voor het creëren van meer diversiteit in de bevolkingssamenstelling."* Dit heeft ertoe geleid dat er in New Towns sprake is van een eenzijdige leeftijdsopbouw. Vossers (2010) stelt zelfs dat deze eenzijdige leeftijdsopbouw ervoor zorgt dat New Towns dubbel zo snel vergrijzen als andere Nederlandse gemeenten.

Daarnaast is ook de kwaliteit van de woningvoorraad afgenomen. De geïnterviewde vervolgt: *"Met name in de wijken waar er in hoge dichtheden is gebouwd komt de leefbaarheid nu onder druk te staan. Het gaat hier niet om een of twee wijken, maar om een groot deel van de woningvoorraad van de New Towns die op het zelfde moment toe is aan een nieuwe investering"* Het gaat hier om bijvoorbeeld om verloedering van woningen en van de openbare ruimte, maar ook om sociale problemen. De grotere New Towns zijn in de laatste jaren gestart met wijkgerichte aanpakken, waarbij ook sociale projecten ingezet worden. De medewerker van de gemeente Nieuwegein: *"Het ministerie heeft aangegeven dat het aanpakken van deze problemen echt een taak is voor de gemeenten zelf. We proberen daarom om hier structureel geld voor vrij te maken. De problemen vallen nu nog relatief mee, maar er moet voorkomen worden dat dit de nieuwe probleemwijken van Nederland worden."*

Mede door de eentonige woningvoorraad hebben New Towns nu te maken met een imago probleem. New Towns worden gezien als saai en oninspirerend. De deelnemer aan het New Town Overleg geeft aan dat New Towns dit probleem vooral proberen aan te pakken door te investeren in (openbare) voorzieningen. *"Je merkt wel dat nieuwe steden zich nu richten op kwaliteit in plaats van kwantiteit. Bewust of onbewust wordt er daarbij ook ingezet op het verbeteren van het imago en de identiteit, bijvoorbeeld door het bouwen van theaters en andere culturele voorzieningen. Aan die centrumontwikkelingen ontwikkelingen zie je ook dat inwoners trotser worden op hun woonplaats. En dat is ook terecht hoor, want de oude stadscentra waren dringend aan vernieuwing toe."*

Fleur Gieben, die betrokken is bij een onderzoek naar cultuur in New Towns, is kritischer op de top-down aanpak van sommige New Towns. *"New Towns zijn niet organisch gegroeid, maar vanaf de tekentafel ontworpen. Dit geldt ook voor de cultuur. Inwoners (van New Towns) komen uit grote steden waar ze qua cultuur nog op gericht zijn. Tegelijkertijd willen New Towns wel een eigen identiteit krijgen. Daar willen ze cultuur voor inzetten. Dat is toch*

vaak een goede manier om een stad of een wijk aantrekkelijk te maken. (...) Cultuur wordt nu vaak ingezet om een betekenis te geven aan een plek. In bestaande steden zijn locaties waar musea aanwezig zijn bijvoorbeeld aantrekkelijker. Ook in New Towns wordt cultuur dan ingezet om een identiteit te geven aan een bepaalde plek. Deze huidige ontwikkeling is te veel gericht op imago, en te weinig op 'voor wie doe ik dit nou eigenlijk?'" Gieben doelt hiermee op de New Towns die culturele voorzieningen in de vorm van iconische gebouwen hebben ingezet om zo een identiteit te creëren (3.4). De vraag is dus of New Towns zich wel moeten richten op het aanbieden van (grootschalige) culturele voorzieningen wanneer de inwoners qua cultureel aanbod nog vaak gericht zijn op de grote stad, die slechts op enkele kilometers afstand ligt.

"Je kunt niet zomaar van 'bovenaf' een groot nieuw theater neerzetten. Cultuur heeft in New Towns een andere rol dan in een gewone stad. Die traditie is er in New Towns niet, deze zal van 'onderop' moeten ontstaan. Belangrijk is dat steden zich af vragen: 'waarom willen wij cultuur?' Bij New Towns zal dat naar mijn mening meer gaan om talentontwikkeling dan om het aantrekken van bezoekers. Dan houdt dat in dat je cultuur ook op een andere manier in zet. Als je zegt: 'ik vind talentontwikkeling belangrijk', dan houdt dat in dat je niet meer moet zeggen: 'ik heb een heel mooi aanbod, kom naar mij', maar dat je de wijk in gaat en kijkt waar behoefte aan is. (...)Ik denk dat je met het budget dat beschikbaar is voor cultuur in plaats van de bouw van theaters veel beter met kunstenaars de wijk in kunt gaan, en gaat kijken waar zit de creativiteit in de wijk, en hoe kunnen we die stimuleren. Daarmee bereik je ook dat mensen trots worden op hun wijk, en er meer gehecht aan raken. Cultuur kan helpen bij het vormen van een eigen identiteit door te focussen op het opbouwen van een eigen cultuur. Dus niet cultuur van bovenaf binnenhalen, maar door onderop te zoeken naar initiatieven en aanleidingen om daar vervolgens vorm aan te geven."

Kortom, volgens Fleur Gieben zal een top-downbenadering niet goed werken maar moet elke New Town op zoek naar z'n eigen kwaliteit en deze benutten om het imago te verbeteren en een eigen identiteit te creëren. Dit hoeft overigens niet per definitie kunst of cultuur te zijn maar het kan bijvoorbeeld ook sport als thema omvatten.

6 Conclusie en aanbevelingen

New Towns hebben zich in dezelfde periode ontwikkeld met als gevolg dat veel van deze steden sterk op elkaar lijken. Zo kennen New Towns een relatief eenzijdige woningvoorraad en bevolkingsamenstelling. Ook hebben ze een relatief groot aandeel eengezinswoningen die allemaal in dezelfde prijsklasse vallen. Deze woningvoorraad heeft vooral veel midden inkomens aangetrokken. De mensen die vanaf de jaren '60 naar New Towns zijn getrokken hadden nauwelijks een band met hun nieuwe woonplaats. Dit effect is nog steeds te merken als er naar woonplaatsgehechtheid wordt gekeken. Inwoners van New Towns zijn minder gehecht aan hun woonplaats en aan hun buurt dan inwoners van andere gemeenten. Dit verschil kan niet verklaard worden door de afwijkende bevolkingsamenstelling van New Towns. Wel zijn er persoonskenmerken die van invloed zijn op de woonplaatsgehechtheid. In Nederland zijn vrouwen, niet westerse allochtonen en lager opgeleiden significant meer gehecht aan hun woonplaats. Ook gezinnen met kinderen en mensen die al langer in hetzelfde huis wonen zijn meer gehecht aan hun woonplaats. Daarnaast leidt ook het lid zijn van een club en het regelmatig bezoeken van vrienden en familie tot een hogere woonplaatsgehechtheid. Het grootste verschil tussen New Towns en niet-New Towns is te vinden bij de variabele 'leeftijd'. Waar in niet-New Towns ouderen het meest gehecht zijn aan hun woonplaats, zijn in New Towns jongeren het meest gehecht. Bovendien zijn jongeren uit New Towns net zo gehecht aan hun woonplaats als jongeren uit andere gemeenten. Bij alle andere leeftijdscategorieën zijn mensen uit New Towns juist minder gehecht. Dit wijst er wellicht op dat het verschil in gehechtheid tussen New Towns en Niet-New Towns in de loop der tijd langzaam zal verdwijnen.

De snelle groei is niet zonder problemen gepaard gegaan. De kwaliteit van de woonmilieus dreigt terug te lopen. Als reactie hierop stellen New Towns preventieve maatregelen op. Nederlandse New Towns staan hierin echter niet alleen. 'Urban Regeneration/Renewal' en 'Social Cohesion' zijn twee van de drie belangrijkste thema's van het European New Town Platform, waar onder andere Nieuwegein lid van is. Het platform wordt gebruikt om kennis uit te wisselen en om hun gezamenlijke belangen als New Town binnen Europa te verdedigen (ENTP, 2013). Daarnaast hebben New Towns te maken met een slecht imago en een onduidelijke identiteit. Al deze ontwikkelingen hebben er toe geleid dat er in de afgelopen jaren een verschuiving is geweest van kwantiteit naar kwaliteit. Waar New Towns voorheen bezig waren met het uitbreiden van de woningvoorraad, staan ze nu voor de opgave van het beheren van de woningvoorraad. Dat is bepaald geen gemakkelijke taak gezien het teruglopende budget en het substantiële deel van de woningvoorraad waarin geïnvesteerd moet worden. Er lijkt echter wel meer landelijke aandacht te ontstaan voor de (aankomende) problemen in New Towns. Zo organiseert Platform31 in samenwerking met de gemeente Nieuwegein in oktober 2013 een conferentie over de uitdagingen voor New Towns. Het is belangrijk dat er aandacht komt voor de (toekomstige) problemen in New Towns door de Rijksoverheid. Niet zo zeer direct in het beschikbaar stellen van (enorme) financiële middelen maar wel bij het opstellen en ondersteunen van preventief beleid. Preventief ingrijpen is

namelijk goedkoper dan grootschalige herstructurering achteraf. Daarmee kan een grootschalige stadsvernieuwingsopgave – zoals in de jaren '70 – mogelijk voorkomen worden. De Rijksoverheid zou een faciliterende rol kunnen spelen bij kennisoverdracht over een preventieve wijkgerichte aanpak.

Het is nog te kort om effecten van het ingezette beleid dat zich richt op voorkomen van leefbaarheidsproblemen te kunnen meten. Dit geldt ook voor beleid dat zich richt op imago en identiteit. Nadat de centrumontwikkelingen (bijna) zijn afgerond en het voorzieningenniveau een flinke inhaalslag heeft gemaakt, wacht er voor New Towns een nieuwe uitdaging. De financiële slagkracht van gemeenten loopt terug, waardoor er een einde lijkt gekomen aan het tijdperk van grootschalige top-down planning. Gemeenten moeten opzoek naar nieuwe creatieve manieren om problemen in de stad aan te pakken. Er zal van 'onderaf' gezocht moeten worden naar nieuwe partners en initiatieven. Gemeenten zullen daarbij meer een faciliteerde rol spelen.

De vergelijking tussen Nieuwegein en Houten laat echter zien dat niet iedere New Town met precies dezelfde problemen te maken heeft. Niet alle New Towns hebben in gelijke mate te maken met een achteruitgang van de kwaliteit van de woonmilieus. Nieuwegein heeft aan het begin van de groei gekozen voor goedkopere woningen dan in Houten. Hierdoor heeft Nieuwegein nu te maken met wijken waarin een terugloop van de kwaliteit van de woonomgeving wordt geconstateerd, terwijl Houten van deze problemen nauwelijks last heeft. De beleidskeuzes in de jaren '60 en '70 hebben uiteindelijk ook geleid tot een verschillend imago.

Eén van de opgaven van New Towns is het verbeteren van het zeer eenzijdige woningaanbod. Dat is de enige manier om bewoners wooncarrière te kunnen laten maken binnen de eigen stad. Het voorkomt dat ze de stad moeten verlaten. Gezien de leeftijdsopbouw van New Towns en de aankomende vergrijzing is het belangrijk dat jongeren een plaats kunnen krijgen in de stad. Jongeren verlaten de voormalige groeikernen omdat de steden onvoldoende kunnen voorzien in hun woonbehoeften. Het is dus aan New Towns om passende woonruimten te creëren voor jongeren. Verschillende New Towns werken daarnaast al met startersleningen, maar er kan ook worden ingespeeld op andere woonwensen van jongeren. Het is belangrijk voor de steden dat het voorzieningenniveau op orde is. Het gaat hier om een basisniveau van voorzieningen omdat de steden niet moeten willen concurreren met grote stad. Er kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het aantrekken van (kleinschalige) horeca. Op deze manier wordt er niet alleen iets gedaan met het 'saaie' imago, maar wordt er ook daadwerkelijk in kwaliteit geïnvesteerd.

De jongeren die in New Towns zijn opgegroeid vormen een belangrijke groep. Zoals hierboven al genoemd zijn jongeren in New Towns net zo gehecht aan hun woonplaats als jongeren in niet-New Towns. Het is daarom interessant om te zien hoe de woonplaatsgehechtheid zich in de toekomst zal gaan ontwikkelen. Indien de jongeren ervoor kiezen om in de New Towns te blijven wonen, is het aannemelijk dat het verschil in

woonplaatsgehechtheid met niet-New Towns voor alle leeftijdsgroepen langzaam zal verdwijnen. Aanvullend onderzoek naar jongeren in New Towns is hiervoor echter noodzakelijk.

Gehechtheid komt met de tijd, dat blijkt uit de regressieanalyse van woonplaatsgehechtheid, maar dat betekent niet dat de New Towns er op dit moment niets aan kunnen doen in het beleid. Bewonersinitiatieven kunnen gestimuleerd en gefaciliteerd worden. Daarnaast kunnen steden zich specialiseren in een bepaald thema om van saai, eentonig, nietszeggend imago af te komen. Zoetermeer richt zich nu bijvoorbeeld op het thema 'Zoetermeer City of leisure'. Er wordt hierbij gebruik gemaakt van de vele recreatieve voorzieningen die in de buurt van Zoetermeer te vinden zijn (Promotie Zoetermeer, 2013). Het is een voorbeeld van een New Town die gebruikt maakt van zijn eigen unieke kenmerken, om een identiteit en binding te stimuleren.

Toch moet niet vergeten worden dat de leefbaarheidscijfers ook aangeven dat er een hele grote groep inwoners is die tevreden is met hun woonomgeving. Ondanks dat inwoners van New Towns minder gehecht zijn aan hun woonplaats, zijn New Towns er namelijk wel in geslaagd om een kwalitatief goede eengezinswoning met een tuintje op kleine afstand van de grote stad betaalbaar te maken:

"Dit is waarom ik me thuisvoel in Nieuwegein: hier werd ik volwassen, hier ben ik getrouwd en hier zijn mijn kinderen geboren en opgegroeid. In Nieuwegein zijn mijn ouders gestorven en begraven. Het gros van mijn familieleden, vrienden en kennissen woont er.

Ik sta niet alleen. In Nieuwegein kom ik vooral mensen tegen die tevreden zijn met hun huisje met tuintje. Ook zij hebben er een leven opgebouwd, ze kennen er mensen, doen er vrijwilligerswerk of zijn lid van een sportclub. Steeds meer Nieuwegeiners werken ook in Nieuwegein. En net als alle andere Nederlanders mopperen ze graag op hun stad."

- Nieuwegeiner Johan Nebbelinger in Trouw over Nieuwegein (Trouw, 2012).

Literatuur

- Altman, I. & E. Zube (1989), *Public places and spaces*, vol 10. New York: Plenum Press.
- Atkinson, R. & K. Kintrea (2000), *Owner-occupation, social mix and neighbourhood impacts. Policy and Politics*, 28 (1), pp. 93-108.
- Beckhoven, E. van & R. van Kempen (2002), *Het belang van de buurt. DGVH/NETHUR: Utrecht.*
- Bing Maps (2013a), *Bird's eye aerial photography. Oldbrook & Springfield, Milton Keynes.*
- Bing Maps (2013b), *Bird's eye aerial photography. Batau-Noord, Nieuwegein.*
- Bijlsma, L. (2013), *Stadscentra in de nieuwe steden. Veertig jaar vormgeven aan stedelijkheid. S+RO*, 2-2013, pp. 28-31.
- Blijie, B., C. Poulus & J. Brouwer (2012), *Opgave stedelijke vernieuwing en woningbouw. ABF Research. Uitgevoerd in opdracht van Ministerie van BZK / DG WBI.*
- Bloemberg, J.T.M., J.B. van Zeijl, M. Arnolds, A.H. Dernison, D.J. Hardy, F.W. ter Welle & S. Blok. (1986), *De toekomst van de groeikernen, een vergelijkende studie. RPD-studierapport 36. Den Haag: ministerie van VROM, 1986.*
- Blokland, T. (2003) *Urban Bonds: Social Relationships in an Inner City Neighbourhood. Cambridge: Polity Press.*
- Bolt, G. & M.I. Torrance (2005), *Stedelijke herstructurering en sociale cohesie. Februari 2005. NETHUR/A-D Druk BV: Zeist.*
- Breheny, M. (1997), *Urban compaction: feasible and acceptable? Cities* 14 (4), pp. 209-217.
- Brodsky, A., P.J. O'Campo & R.E. Aronson (1999), *PSOC in community context: multi-level correlates of a measure of psychological sense of community in low-income, urban neighbourhoods. Journal of Community Psychology* 27 (6), pp.659-679.
- Bruijne, E. de & F. Knol (2001), *Gewenste groei. Bevolkingsgroei en sociaal-ruimtelijke ontwikkelingen in ex-groeikernen. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.*
- CBS (2000), *Nederland in delen. Oud en nieuw. Groeikernen en oude steden. Nederland in delen*, 5 mei 2000, pp. 22-25.

- CBS Statline (2013), Bevolkingsontwikkeling van Nederlandse gemeenten tussen 1960 en 2012. Statline Databank, Nederland Regionaal. Bevolkingsontwikkeling.
- Cervero, R. (1995), Sustainable new towns. Stockholm's rail-served satellites. *Cities* 12 (1), pp. 41-51.
- Cityplaza Nieuwegein (2012), Foto: Stadskwartier Nieuwegein. Foto genomen op 25 februari 2012.
- Crow, D. (1994) My friends in low places: building identity for place and community, *Environment and Planning D*, 12, pp. 403–419.
- Cummings, J.L., D. DiPasquale & M.E. Kahn (2002), Measuring the consequences of promoting inner city homeownership. *Journal of Housing Economics*, 11, pp.330-359.
- Curley, A.M. (2010), Neighborhood Institutions, Facilities and Public Space: A Missing Link for HOPE IV Residents's Development of Social Capital? *Cityscape* 12 (1), pp. 33-63.
- Dekker, K & G. Bolt (2005), Social Cohesion in Post-war Estates in the Netherlands: Differences between Socioeconomic and Ethnic Groups. *Urban Studies* 42 (13), pp. 2447-2470.
- Dimensus (2007), Leefbaarheidsmonitor Nieuwegein 2006. Dimensus beleidsonderzoek. Februari 2007.
- Dimensus (2013), Leefbaarheidsmonitor Houten 2012. Dimensus beleidsonderzoek. Februari 2013.
- ENTP (2013), European New Town Platform. Pilot Cities New Towns, Members. [online] <http://www.pilotcities.eu/> [geraadpleegd op 11 maart 2013].
- Forrest, R. & A. Kearns (2001), Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood. *Urban Studies* 38 (12), pp. 2125–2143.
- Fothergill, S; M. Kitson & S. Monk (1983), The impact of the New and Expanded Town programmes on industrial location in Britain, 1960–78. *Regional Studies* 17 (4), pp. 251-260.
- FR Academic (2013), Communauté d'agglomération de Cergy-Pontoise. Foto: La gare routière de Cergy-Préfecture. [online] <http://fr.academic.ru/dic.nsf/frwiki/311639>. [geraadpleegd op 11 maart 2013]

- Francis, J., B. Gilles-Corti, L. Wood & M. Knuiman (2012), Creating sense of community: The role of public space. *Journal of Environmental Psychology* 32, pp. 401-409.
- French, S., L. Wood, S.A. Foster, B. Gilles-Corti, L. Frank & V. Learnihan (2012), Sense of community and its association with the neighbourhood built environment. *Environment and Behavior* 20 (10), pp. 1-21.
- Gemeente Hellevoetsluis (2009), Vervolgbeleid Antilliaans-Nederlandse harde kern Hellevoetsluis 2010-2013. November 2009.
- Gemeente Nieuwegein (2009), Gebiedsvisie Jutphaas-Wijkersloot. Een Vitale Wijk voor iedereen. Eindrapport 25 maart 2009.
- Gemeente Nieuwegein (2011a), Inwonersenquête 2010. Eindrapport april 2011. Statistiek & Onderzoek Nieuwegein.
- Gemeente Nieuwegein (2011b), Vervolg Inwonersenquête 2010. September 2011. Statistiek & Onderzoek Nieuwegein.
- Gemeente Nieuwegein (2011c), Inwonersenquête 2010. Brieven, vragenlijsten, rechte Tellingen, Eindrapport (bijlagen), april 2011. Statistiek & Onderzoek Nieuwegein.
- Gemeente Nieuwegein (2013), Bestemmingsplan project binnenstad 2007 (Online). binnenstad.nieuwegein.nl [geciteerd op 16 januari 2013].
- Gemeente Spijkenisse (2006), Stadsplan Spijkenisse. Van wonen naar leven. Startnota. Spijkenisse, april 2006.
- Gemeente Spijkenisse (2013a), Boekenberg Spijkenisse. Artist impression van Boekenberg Spijkenisse. [online] spijkenisse.nl/web/Bewoners/Actueel/artikel/Boekenberg-Spijkenisse-6.htm [geraadpleegd op 20 maart 2013].
- Gemeente Spijkenisse (2013b), Theaterplein. [online] spijkenisse.nl/Bewoners/Wonen-en-bouwen/Informatie-voor-bewoners/Theaterplein.htm [geraadpleegd op 20 maart 2013].
- Ginkel, R. van & L. Deben (2002), Bouwen aan bindingen. Sociale cohesie in Zoetermeer. Amsterdam: Uitgeverij Askant.
- Google Maps (2013), Kaart van Houten & Nieuwegein. [online] maps.google.nl [geraadpleegd op 12 juni 2013.]

- Gosling, D. (1989), Features and Problems of Development in Urban and New Town Planning. In: A.K, Constandse en T. Ohba (ed.). Working Party New Towns, Pre-Congress Working Reports, pp. 5-13. Den Haag: IFHP.
- Howard, E. (1898), Garden Cities of Tomorrow. In: Le Gates, R.T. & F. Stout (eds) (2007), The city reader, 4th edition, pp. 314-321. Routledge: London.
- Jorgensen, B.S. & R.C. Stedman (2001), Sense of Place as an Attitude: Lakeshore owners attitudes toward their properties. *Journal of Environmental Psychology*, 21, pp. 233-248.
- Kempen, R. van (2010), From the Residence to the Global: The Relevance of the Urban Neighbourhood in an Era of Globalization and Mobility. Paper for the ENHR-conference "Urban Dynamics and Housing Change", Istanbul, 4-7 July 2010.
- Kerwill, P & A. Williams (2000), Creating a New Town koine: Children and language change in Milton Keynes. *Language in Society*, 29 (1), pp. 65–115.
- Kleinhans, R. & G. Bolt (2010), Vertrouwen houden in de buurt. Verval, ervaring en collectieve zelfredzaamheid in stadsbuurten. NICIS-Onderzoek.
- Knol, R. (2012), Foto: Het Rond in Houten. Datum foto 21 mei 2012.
- Leeuwen, L. van (1989), De gemeente centraal. Om de doeltreffendheid van het binnenlands bestuur. Van Gorcum: Maastricht.
- Leur, B.J. van (1992), Een evaluatie van de bewinkeling van groeikernen; literatuurverkenning naar de kwaliteitskenmerken en naar de beoordeling van het winkelaanbod in groeikernen. Amsterdam: Planologisch en demografisch Instituut, 1992.
- Lund, H. (2003), Testing the Claims of New Urbanism: Local Access, Pedestrian Travel, and Neighboring Behaviors. *Journal of the American Planning Association*, 69 (4), pp. 414-429.
- Marissing, E. van (2006), Stedelijk beleid en sociale cohesie. Een interpretatie van de sociale structuren in de Amersfoortse wijk Liendert door professionals die in deze wijk werkzaam zijn. Gouda: Habiforum.
- Mazumdar, S.(Sanjoy), S.(Sampa) Mazumdar, F. Docuyanana & C.M. McLaughlin (2000), Creating a sense of place: The Vietnamese-Americans and Little Saigon.
- Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (1988), Vierde Nota over de Ruimtelijke Ordening. Op weg naar 2015. Den Haag: SDU.

Nasar, J.L. & D.A. Julian (2009), The Psychological Sense of Community in the Neighborhood. *Journal of the American Planning Association*, 61 (2), pp. 178-184.

NICIS (2011), 45 jaar New Towns.

NICIS (2012), New towns en woonerfwijken vragen om specifiek beleid. [online] http://www.nicis.nl/Wat_doen_wij/Verspreiding/Docbank/Wonen/Wijken/Leefbaarheid/ [geciteerd op 14 december 2012].

Ostendorf, W. & S. Musterd (1996), Groeikernen en compacte steden. Nieuwe grenzen voor de ruimtelijke ordening. *Planologisch Nieuws*, 16 (2), pp. 91-101.

Planbureau voor de Leefomgeving (2012), Nieuwe Steden in de Randstad. Verstedelijking en suburbaniteit. [online] <http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/> [geraadpleegd op 14 december 2012].

Platform 31 (2013), Groeikernen en stadsvernieuwing. [online] <http://kennisbank.platform31.nl> [geraadpleegd op 11 maart 2013].

Promotie Zoetermeer (2013), Zoetermeer Leisure [online]. <http://www.promotiezoetermeer.nl/toerisme> [geraadpleegd op 19 juli 2012].

Provincie Utrecht (2013), Werkgelegenheid en vestigingen per gemeente en sectie 2011-2012. Dossier werk. [online] <http://www.provincie-utrecht.nl/onderwerpen/alle-onderwerpen/werk/documenten-downloads/> [geraadpleegd op 14 juli 2013].

Reijndorp, A.; L. Bijlsma, I. Nio (2012), Atlas Nieuwe Steden.

Richel, C & R. van Beek (2013), Jongerenpeiling. Resultaten. ADV Market Research. In opdracht van Gemeente Houten.

Rijksoverheid (2013), WoonOnderzoek Nederland (WoON). [online] rijksoverheid.nl/onderwerpen/woningmarkt/woononderzoek/ [geciteerd op 19 mei 2013].

Rubinstein, R. I. & P.A. Parmelee (1992), Attachment to Place and the Representation of the Life Course by the Elderly. *Human Behavior and Environment* 12, pp. 139-163.

Schuyt, K. (1997), Sociale cohesie en sociaal beleid. Drie publiekscolleges in De Balie. Amsterdam: De Balie.

Talen, E. (1999), Sense of Community and Neighbourhood Form: An Assessment of the Social Doctrine of New Urbanism. *Urban Studies* 36 (8), pp. 1361-1379.

- Tillema, T., B. van Wee & D. Ettema (2004), Wegbeprijzing en herlocatie. De invloed van vraagstelling in een vragenlijst op de resultaten en een overzicht van verklarende variabelen. Bijdrage voor het Colloquium Vervoersplanologisch Speurwerk 2004.
- Thomas, R. & P. Cresswell (1973), *The New Town Idea*, Milton Keynes: The Open University Press.
- Trouw (2012), Blij in Nieuwegein. Door Johan Nebbeling. Trouw, 25 november 2012.
- Tuppen, J.N. (1983), *The Development of French New Towns: an Assessment of Progress*. *Urban Studies* 20, pp. 11-30.
- Völker, B., H. Flap & S. Lindenberg (2007), When are neighbourhoods communities? Community in Dutch neighbourhoods. *European Sociological Review* 23 (1), pp. 99-114.
- Volkskrant, de (2012a), Van bloemkoolwijk tot 'leasurestad'. De Volkskrant, 27 maart 2012.
- Volkskrant, de (2012b), Water en groen vormen het goud van de bloemkoolwijk. De Volkskrant, 4 april 2012.
- Vossers, A. (2010), Vergrijzing gaat in voormalige groeikernen twee keer zo snel. Nicis Institute. [online] <http://nicis.platform31.nl/> [geraadpleegd op 17 juli 2013].
- Vrolijk, D. (2013), Dé nieuwe stad bestaat niet meer. Rondetafelgesprek toekomst new towns. *S+RO*, 2-2013, pp. 13-17.
- Williams, D.R. & J.W. Roggenbuck (1989), *Measuring Place Attachment: Some Preliminary Results*. Paper Presented at the Session on Outdoor Planning and Management. NRPA Symposium on Leisure Research. San Antonio.
- WoON (2009), *Woononderzoek Nederland 2009*. Samenwerking tussen het Ministerie voor Wonen, Wijken en Integratie (WWI) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Enquêteonderzoek.
- WoON (2012), *Woononderzoek Nederland 2012*. Samenwerking tussen het Ministerie voor Wonen, Wijken en Integratie (WWI) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Enquêteonderzoek.

Bijlage 1: Topiclist interviews

- Ontwikkeling als groeikern
 - Positie voor groeikernenbeleid
 - Doel groeikernenbeleid
 - Beleid tijdens groeikernenbeleid
 - Gericht op specifieke bevolkingsgroepen?
- Positie woningmarkt (in regio), is deze veranderd?
- Economische positie (in regio), is deze veranderd?
- Wat betekent Utrecht voor inwoners (identiteit)
- Eigen identiteit?
- Bestaat er beleid dat zich richt op identiteit (en zo ja, wat zijn daarvan de effecten)?
- Verklaring verschil Nieuwegein – Houten?
- Wat zijn op dit moment de belangrijkste problemen in de gemeente?
- Zijn deze problemen gerelateerd aan het zijn van een New Town?
- Toekomst: waar richt de gemeente zich nu op?
- Wordt er samen gewerkt met andere (New Town) gemeenten?
- Vergrijzing